

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır H.Əliyev

DİPLOMAT

www.Diplomata-kurdi.com

№ 10 (121), 15-21 May, Gûlan sal 2011
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename cıvaki û siyasi

Qiyməti, 40 qəpik
Hêjaye

**Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!**

**Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sindirmiş göy məscidləri.**

**Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.**

Səbahəddin Eloğlu

**İlham Əliyev ATƏT-in KİV
azadlığı üzrə nümayəndəsi xanım
Dunya Miyatoviçi qəbul etmişdir**

**Курды доказывают, что
без них Ирак не выживет**

Səh. 16

**Две истории:
отец и сын**

Səh. 15

Səh. 15

**В вропарламенте
состоится
конференция
по геноциду
в Дерсима**

**Kürd olmaq
qəbahətdirmi?**

Səh. 2

Səh. 13

**Azərbaycan
Respublikasının
inzibati-ərazi bölgüsü**

**Azərbaycan
Demokratik
Respublikası**

Səh. 8-9

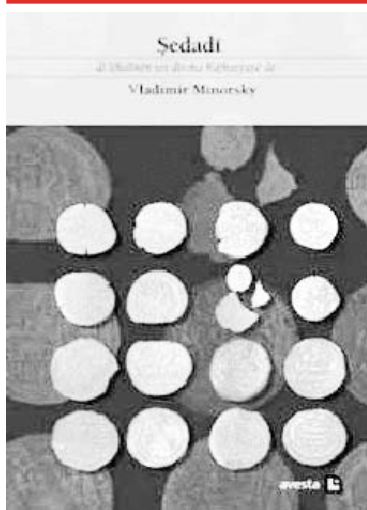
**SOYQIRIM YALANINI
TƏSDİQ EDƏN
ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR**

Səh. 7

**Легендарная
героиня
Курдов
Лейла Касым**

Səh. 14

**Şedadî di
lêkolînên
ser dîroka
Kafkasyayê de**

Səh.12

**Laçınlar oylağı
qədim yurdumuz...**

Səh. 8-9

**Армения открывает
консульство
в Курдистане**

Səh.16

...Bu mövzuya müraciət etmək, düşündüklerini söyləmək, bildiklərini yazmaq çətin ki hamı tərəfindən obyektiv, tərəfsiz və emosiyasız qəbul edilsin...Amma həqiqəti olduğu kimi deməmək də günahdır. 1992-ci ilin may ayında milli qüvvələr tərəfindən qurulan Azərbaycan Respublikası dövründən bu günə kimi "kürd" məhfumu ətrafında çoxlu müəmmalı spekulativ proseslər yaradılmışdır. Zamanın tələblərindən doğan şərtlərə uyğun olaraq bəzi milli qüvvələr arasında türkə, türkçülüyə nə qədər çox sədaqət, bağlılıq, sevgi göstərilmişsə, paralel olaraq kürdə kürdçülüyə o qədər sayğısızlıq nümayiş etdirilmişdir.

"Türkün türkdən başqa dostu yoxdur". Atatürk deyiminin zamanına, mənasına, məqsədinə, diqqət yetirilmədən əhaliyə türk, qeyri- türk bölümü ilə yanaşılmışdır.

İraqda, İranda, xüsusilə, Türkiyədəki kürd ayaqlanmaları bir-başa Azərbaycan üçün təhlükə hesab edilmiş, terrorla milli azadlıq hərəkatı, PKK ilə kürd xalqı arasında bərabərlik işarəsi qoyulmuşdur.

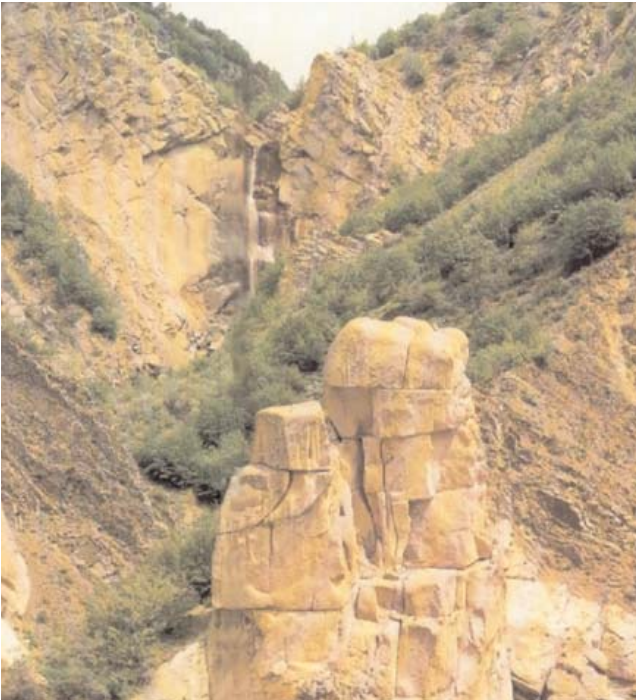
Azərbaycan oxucusuna qonşu dövlətlərdəki kürd problemlərini düzgünlüklə izah etmək əvəzinə "Azərbaycanda PKK", "Kürdlər Azərbaycanda yerləşdirilir", "Hakimiyyət kürdləşdirilir" kimi absurd mövzular ətrafında qaranlıq atmosfer yaradılmışdır.

Mən yaşda olan həmyerlilərimin yəqinki hamısının yadında olar. Biz arana enən kimi Ağdamdan başlayaraq hamı bizim tərəfin adamlarına kürd deyirdilər. Bəzən heç adımızla çağırılmaz, "ay kürd" deyər müraciət olunnardı. Amma bundan heç kəs inciməzdi. Biz öz daxilimizdə kimin kürd, kiminsə azərbaycanlı-türk olduğunu bildirdik. Kürd adı altında tanınmağımız, qəbul edilməyimiz bizi incitmirdi. Əksinə, qürur duyur, daxilən sevinir, bir az da qürrelənirdik. Səbəbi zaman keçdikcə mənə

KÜRD OLMAQ QƏBAHƏTDİRMI?

daha yaxşı aydın olurdu.

Dağlarda yaşayışın təbii axarının yaratdığı doğruluq, dürüstlük, cəsarət, igidlik, saflıq, hər cür riyakarlıqdan uzaqlıq, biclik bilməmək kimi insani keyfiyyətlər ehatəsindəki bu toplum

paralel olaraq Azərbaycanlı və kürd adlarını eyni məhəbbətlə üzərinə götürürdü. Bəzən paytaxtda biz Laçından, Qubadlıdan, bəzən isə Kəlbəcərdən olanlara növbəti dəfə "ay kürd" müraciətindən sonra, cavab "mən azərbaycanlıyam" olanda, həmkarımız "Yaxşı, yaxşı, adınızı niyə danırırsınız?" kimi nadan sullarla belə deyiləndə bu səmimi inadın uzantısı olaraq kürd adı altında yaşamağın heç kəsə başısağılıq gətirmədiyini, əksinə, kürdün tarixi, milliliyindən irəli gələn fəxarətlərə bürünür, onu türklüyün fəxarəti qədər doğma bilərək Azərbaycanlı - kürd olaraq birlik, bərabərlik, qardaşlıq dünyasında xoşbəxt ömür sürürdü.

Kürd adı ilə üzvi bağlı keyfiyyətlərin, türkün yaranışından onunla birlikdə doğulan özəlliklərin yoğuruşundan yaranan həyat tərzilə 1992-ci ilə qədər bu reallıq cəmiyyətimizdən, ancaq müsbət yönümdə qidalanırdı.

Milli qüvvələrin bəzi radikal qanadı Milli siyasəti yersiz olaraq tamamen alt-üst edib, lüzumsuz, quru mövcud durumla uyuşmayan türkçülük şüarlarına söykənərək ayrı-ayrı etnik qrupları, azsaylı xalqları- özünüdərkə, özünəqaydışa tərəf

itələdi...Ağa axtarışına çıxan etnik dərəbəyləri Rusiyada, İranda, Türkiyədə söykənəcək yeri taparaq, təbii instinklə "mən talışam", "mən avaram", "mən ləzgiyəm" səslərini ucaltdılar.

Əslində, onlar öz kimliklərini onsuz da danmırdılar. Buna yuxarıların da cəhdi olmurdu. Sadəcə olaraq əllərinə girəvə verilmişdi. Yeni ağalarının isti qucaqlarında oturub, Azərbaycana, türklüyə, xalqlarımız arasında həqiqi dostluğa və qar-

deşməni məhv edən sıravı polis, indi də çörəyini çobanlıqla qazanan Mais Xanlarov da kürddürlər...

daşlığa düşməncəsinə yanaşan, qulaqlarını azana yox, kilsə zənglərinə daha yaxın tutan bəzi vətəndaşlarımız xəyanət yolundadırlar. Bu xəyanətlər milli kimlik şüarları ilə belə ört-basdır edilə bilməz. Təəssüf ki, xalqımıza həqarətli adlar qoyan, tariximizi, milliliymizi şübhələr altına salan xaricdəki bəzi radikal talış, avar, ləzgi millətçilərinin fəaliyyətlərinə çox ciddi fikir verilmədiyi halda,

içimizdə kürd adı gələndə bir çoxları qələmlərini at kimi minib çapırlar.

İş o yerə çatıb ki, Azərbaycandakı ABŞ səfirinin həyat yoldaşına "Siz kürdsünüz mü?" sualı belə verilib. Rəzillikdir...

Tutaq ki, Zeyno Baran kürddür. Axı Qüdsü, müqəddəs torpaqları xaçlı ordularından azad edən sərkərdə Səlahəddin Əyyubi, Atatürkün yaxın dostu, Turançılıq ideyasının banisi Ziya Göybalp, erməniləri diz çökdürən, Naxçıvanı işğaldan azad edən əfsanəvi komandan Kazım Qara Bəkir Paşa, Azərbaycanı doğma anasından çox sevmə böyük Ziyalı, Kəlbəcərli Şamil Əsgərov, düşmənlərlə döyüşdə həlak olan Milli Qəhrəmanımız Laçınlı Kamil Nəsimov, müharibədə onlarla düşməni məhv edən sıravı polis, indi də çörəyini çobanlıqla qazanan Mais Xanlarov da kürddürlər...

Dünyada qırx milyona yaxın kürd yaşayır. Əksəriyyəti də kompakt olaraq Suriya, İraq, Türkiyə, İran ərazilərində. Qardaş

kürd əsilli məmurları top atəşinə tutmaqla siyasi dividənt qazanmağın vaxtı çoxdan keçib...Elə zamana uyğun olaraq türkü kürd, kürdü türk kimi təqdim edən siyasi xamelyonçuların manevrlərinə də ehtiyac qalmayıb...

...Dağlıq Qarabağda ordan-burdan yığılan 135 min erməni ayrıca dövləti qurmaq istəyir. Bir çox böyükbaşlılar dillən-məsələr də başlarını dala-qabağa yellədirlər. Kürd xalqının dövlət qurmaq istəyinə isə istehza ilə yanaşılır, ağır büzülür.

Ərəblərin eyni coğrafi məkanda iyirmidən çox dövlətləri vardır. Türkiyə ərazisindən torpaq qoparmaq, başqa Kürd ərazilərinə birləşdirməklə məqsədə nail olmağın mümkünsüzlüyünü kürdlər dərk edirlər. Onlar adi insani haqlara qovuşmaqla Osmançılıq ideyasının bəzi istiqamətlərini bu gün üçün daha məqbul hesab edirlər.

Kürdlərə nifrət istiqamətləndirməklə türkləri də hökmətdən salan bəzi ifrat millətçilərimizə xitabən deyirəm: Mən fərd olaraq

parçalamağa çalışanlara, bizə qarşı terror hazır-layanlara, ermənilərə təzə eşq elanı edib, eyni kökdən olmaları ilə fəxr edənlərə, türksoyluları gəlmə etnos kimi qələmə verənlərə, Midiyanı, Atropatenanı, Şah İsmayılı, Babəki belə özəlləşdirmək istəyənlərə diqqət verin!

Eyni zamanda aborigen, çoxsaylı xalq olaraq özümüzün də xətələrini unutmayın. Yükdən sicimi-ni bərk çəkəndə ağırlıq belində olan inciyir, ip boş olanda isə yük əyilir..."Yük əyməsə, daş qeribliyə düşməz." Qeriblikdəki daşlarımızın hansı divarlara hörlülməsinə isə biganə qalmaq olmaz.

İndi kürdləri Azərbaycanın sərvətlərinin sahibi hesab edənlər - Ağcabədi rayonunda "Taxta körpü" ərazisində məskunlaşmış kürd əsilli vətəndaşlarımızı görməyə getsələr yaxşıdır. Bir də özünüzdə öyrənməklə, ətrafdakılara da başa salın ki, müsəlman kürdlərlə yezidi kürdlərin türklüyə münasibətlərində yerlə-göy qədər fərq var.

Osmanlı ərazilərində Birinci Dünya müharibəsi vaxtı, Qarabağ döyüşlərində yezidi kürdlər ermənilərlə birgə olub, həmişə onlara kömək ediblər. Onlar tərəfdən döyüşüblər...Bu onların islami dəyərlərdən uzaq, şeytan istinadlı dinlərindən qaynaqlanır.

Laçında döyüşlər gedən vaxtı qonşumuzda on iki yaşında Anar adlı bir oğlan mənə dedi: - Allah məni erməni yaratsaydı, özümü öldürərdim...

O andan sonra mənə çatdı ki, niyə laçınlılar "Qardaş olub Hayastan-Azərbaycan" mahnısını eşidən kimi radionu söndürürmüşlər.

Niyə Soltan bəyin vaxtında ermənilər Laçın torpağına ayaq basa bilmədilər? "Həmə Kürdəm" havası dil-lənəndə isə Azərbaycan türkü də, Azərbaycan kürdü də qol açıb qoşa oynayır.

Qərrib qəbristanlıqlarda dəfn olunan, baş daşları üzərində at üstündə şəkilləri həkk olunmuş Laçınlı kişilərin yönürləri Laçına sarıdır.

Vətənə dönənə qədər qible bildiyimiz yurdu-muza sarı...

(www.tezadlar.az)

Akif Səlimov, İstefada olan polis polkovniki

Li Kurdistanê 180 radyo, tv û 480 rojname hene

Birêveberê Giştî yê Ragihandinê yê Wezareta Rewşenbîrî û Ciwanan a Herêma Kurdistanê got, li herêmê 30 radyo û televîzyon, 50 kovar û rojname bê destûr weşanê dikin û piraniya wan jî aligirên dijberê ne.

Birêveberê Giştî yê Ragihandinê yê Wezareta Rewşenbîrî û Ciwanan a Herêma Kurdistanê Helgurd Abdulwehab Cundiyanî, di gotubêjeke bernameya televîzyona "Gelê Kurdistan" de got, wan tesbît kiriye ku li Herêma Kurdistanê 180 radyo û televîzyon û 480 rojname û kovar tên weşandin û ji wan 30 radyo û televîzyon, 50 kovar û rojname bê destûr weşanê dikin û piraniya wan jî aligiriyê dijberêyan dikin.

Cundiyanî da xuyakirin, sîstema nû ya ragihandinê ji bilî çend xurdekarî amade ye û di demeke nêzîk de bi civîna çape-menî dê were aşkerekirin û 1 meh molet didin sazî û dezgeyên bêdestûr ku belgeyên xwe yê resmî amade bikin.

Birêveberê Giştî yê Ragihandinê yê Wezareta Rewşenbîrî got, "Ev sîstema nû ji 8 xalan pêk hatiye û divê hemû dezgeyên ragihandinê yê Herêma Kurdistanê pê ve girê-

dayî bin. Bi vê sîstemê divê ser her filmê temenê temaşevanan bête nivîsandin û pêwîst e destûrê hemû dezgeyan hebe. Di sîstema nû de, filmên ku li ser 16 û 18 hatine nivîsandin tîr qedexekirin."

Cundiyanî her wiha got, derfeta Hikûmeta Herêma Kurdistanê heye malperên ku li derveyî yasayê kar dikin bloke bike, lê ji ber azadiya ramanê niha weşana wan naye astengkirin.

Rojane ji bîra Zaxoyê 65 hezar bermîl tê firotin

Kompanya DNO-yê ya Norwêcî ragehand ku beramberî mesrefên kompanyê di demên borî de bo geşepêdan û berhe-manîna petrolê li Herêma Kurdistanê 110 milyon dolar ji Hikûmeta Herêma Kurdistanê wergirtine.

Li gor raporteke malpera energyintel.com a Brîtanî, ev yekem beşa wan pereyan e ku Hikûmeta Herêma Kurdistanê bide kompanyayê berhe-manîna petrolê li Kurdistanê. Ev jî piştî wê yekê hat ku

hefteya borî Hikûmeta Herêma Kurdistanê daxwiyand ku 243 milyon dolar ji hikûmeta Bexda wergirtine wek mesrefên wan kompanyayên petrolê yê li Herêma Kurdistanê kar dikin.

Di vê derbarê de Rêveberê Giştî yê Kompanya DNO-yê Helge Eide dibêje: "Kompanya me li Kurdistanê bi berhe-manîna petrolê ve mijûl e û niha ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê ve 110 milyon dolar ji bo wê hatiye

veqetandin, evna jî pêngaveke ku di pêşerojê de em li wê herêmê karên xwe berfireh bikin."

Li gor raportê, kompanya navbirî hê pereyên xwe wernegirtine ku taybet e bi karên DNO li zeviya petrolê (bîr) ya Tawkê li Zaxo, ku ji sedî 55 pişka wê tê de heye û ji sedî 25 jî pişka Genel Enerjî ya Tirkî di wê zeviya petrolê de heye, lê hê ne diyar e gelo wê kompanya Tirkîyê hiç pere wergirtine yan na.

Li gor çavkaniyekê,

ew herdû kompanyayên (Genel Enerji ya Tirkî û Sinopec a Çînî) ku li zeviya petrolê ya Teq Teq bi berhe-manîna petrolê ve mijûl in, 75 milyon dolar werdigrin.

Heftaya borî Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Dr. Berhem Salih ragehand, hikûmeta wî wek pişka Herêma Kurdistanê ji dahata wê petrola Iraqê ku ji dû bîrên Kurdistanê şandiye derve 243 milyon dolar ji hikûmeta Bexda wergirtine bo mesrefên wan kompanyayên petrolê yê li Herêma Kurdistanê kar dikin.

Li gor axaftinên berpirsên Kompanya DNO, berhemê rojane yê meha Nîsana borî ya bîra petrolê ya Tawkê 65 hezar bermîl bûye. Hikûmeta Herêma Kurdistanê ji 2ê Sibata ve bi rêya boriyên petrolê yê Iraqê dest bi şandina petrolê bo Tirkîyê kiriye.

nemirin û malbat netefin`` çûm Îmralî. Ocalan ji mere got ku, ew komiteyek taybet re hevdîtinan dike. Civîna herî dawî ji berî du rojan li gel wan hatibû kirin. Ocalan da xuyakirin ku ji

Ocalan ji hevdîtinên li gel dewletê bi hêviye

Dema parêzerên Ocalan serdana wî kirin, di nav wan de par-lementerê kevin Mahmut Alinak jî hebû. 11-ê Gulanê Mahmut Alinak jî di hevdîtina li gel Ocalan hatî kirin de amade bû. Di derbarê hevdîtina xwe de Mahmut Alinak ji rojnama Tarafê re axivî.

Di vê derbarê de Alinak got: Dîtina me 5 demjimêra berdewam kir. Ez bi xwe li ser navê ``komiteya bila xort

hevdîtinên li gel dewletê bi hêviye. Lê Ocalan mînaka Necmettin Erbakan, Turgut Ozal û Bulent Ecevit da û got; berê ev hemî hatin teswiye kirin. Nihajî tîrsa min heye ku ev komita li gel min hevdîtinan dike bête teswiye kirin.

Dema Ocalan behsa Necmettin Erbakan, Turgut Ozal û Bulent Ecevit kir, got wan dixwesta pîrsa me çareser bikin ji ber wê ew dan aliyekî.

Elçî: Kî li hemberî Amedê ziman dirêjîyê bike dê zimanê wî bê birîn

Duhî li Diyarbekirê mîtingeke mezin ji bo namzetên serbixwe yê bloka Ked, Demokrasî û Azadiyê hat lidarxistin ku BDP piştigriya wan dike û zêdeyî 50 hezar kesan amade bûn.

Di mîtingê de çend beren-

gulan e. Di meha gulanê de gulên me hatin jê kirin. Dema ku behsa meha gulanê tê kirin şehîdên 18ê gulanê tîr bira mirov.

Siyasetmedara kurd Leyla Zana, bal kişand ser yekîtiya

damên bloka Ked, Demokrasî û Azadiyê axavtin.

Siyasetmedarê kurd Şerafettin Elçî jî bal kişand ser yekîtiya netewî ya kurd û got:

- Dixwazin gelê Amed teslîm bigrin. Kî li hemberî Amedê ziman dirêjîyê bike dê zimanê wî bê birîn. Kî li dijî Amedê dest dirêjîyê bike dê destê wî bêşikandin. Amed ala rûmet û azadiyê ye. Bi girtîgehan nikarin teslîm bigrin. Ev gel heta azadiya xwe bi dest dixwe dê tekoşînê xwe bidomîne. Em nasname, perwerdeya ziman û zimanê xwe dixwazin. Îro roja namus û şerefê ye. Em bibin yek. Yekîtiya me serkeftina me ye.

Emîne Ayna jî bi biranîna kesên di meha gulanê de jiyana xwe ji dest dane dest bi axaftina xwe kir û wiha got:

- Meha gulanê bi kurdî meha

netewî ya kurdan û bang li ciwanan jî kir ku bi kurdî biaxivin. Zana wiha axifî:

- Dem dema jiyaneke bi rûmet e. Herwiha dû peyamên me ji dewletê re hene. Ez AKPê ji dewletê cuda nabînim. CHP dayîk û MHP jî bavê wê ye. Li dijî gelê Kurd hemû dibin yek.

Altan Tan jî got:

- Îro roja sebir xilasbûnê ye. Dibêjin li benda me bin û sebir bikin. Edî tehemula me nema. Bi deh hezaran ewladên me li çiyayan jiyana xwe ji dest dan. Bi deh hezaran ewladên me di girtîgehan da ne. Gotineke pêşyan a kurdî heye, dibêje "diz û xwediyê malê bi hevdu hesiyan", em jî bi wan hesiyan. Erdogan tu dibêji "ez dê kirîrêrên Kasimpaspa pêk bînim". Wê demê em jî dê kirîrêrên Bagok û Cudiye pêk bînin.

di navbera herdû welatan, bi hev re, gotûbêj kirin.

Di serdana xwe

Serokê H.Herêmê li gel berpirsên Îmaratê dicive

Serokê Herêmê Dr. Berhem salih, di serdana xwe ya Îmaratê, di civînekê de bi wezîrê bazirganiyê û wezîrê xwandina bilind ya wî welatî re, li ser pêşveçûna hemû astên pêywendiyên

ya duh ya serokê hikûmetê ji bo Îmaratê û hevdîtina bi wezîrên wî welatî re, dawet-nameyek da şêx Lobna, ji bo ku serdana Herêma Kirdistanê bike û asoya alîkariya bazirganî û berhe-manînên hevbeş, gotûbêj bikin.

Rêveberiya asayîşa herêmê didin YNK'ê

Avestakurd – Hate xuya kirin ku dê asayîşa û zan-yarî yê Herêma Kurdistanê hev bigrin û rêberiya wê jî dê bo Yekîtiya Niştianî ya Kurdistanê (YNK)ê be.

Li gorî nûçeyên ku li Başûrê welat gihîştine destê me dê di demê nêzîk de her du dezgehên asayîş û zan-yarî yê Herêma Kurdistanê bibin yek û dê rêveberiya wê kesek ji YNK'ê be û Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK)ê jî ew yek pejirandiye.

Li gorî çavkaniyan heya niha YNK'ê tu kes bo wê pûostê destnîşan nekiriye û endameke wê partiye jî diyar kir ku ew haydarî wê yekê nîne ku posta han ber partiya wan ketibe.

Hêjayî gotinê ye ku heya niha encama lihevkirina li ser şewazekî kar ji bo yekxistina dezgehên asayîş û parastin û zan-yarî nehatiye ragihandin û gelek pêşniyaz di vê barê de hene.

Barzanî: Hikûmet serîye û divê em biparêzin

Derbarê rewşa niha ya herêmê de Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd barzanî got: “Nihe em hemû li benda bersiva opozîsyonê ne, bila bên û ligel hizbên li ser desthilatê rûnên. Herwiha ev rewşa niha ya Herêmê wiha belaş bidest neketiye. Bi xwînê hatiye bidestxistin û em rê jî nadin tu kes û aliyekî wiha bi asanî biruxêne. Hikûmet şer’î ye û divê hemû alî wê şer’iyetê biparêzin.”

Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî roja pêncşemê (12.05.2011) li Selahedînê li gel nunerên Navenda Rewşenbîrî ya Êla Begê Caf, Navenda Hevbeşa Lor, Navenda Rewşenbîrî û Civiyaqî ya Baban, Malbenda Rewşenbîrî ya Hewraman, Navenda Rewşenbîrî ya Goran, Nivîsîngeha Karûbarê Kakeyî û

Malbenda Rewşenbîrî û Civaqî ya Sadata Pîr Xidirê Şaho civiya.

Di destpêka civînê da, nunerên wan navend, malbend û nivîsîngehan ji bo vê hevdişin û pesendkirina daxwaza wan bo guh girtin li wê projeya ku bi navê Civata Alîkariya Aştî û Bihevrejîyanê hatiye amade kirin bi mebesta aramkirina wê rewşa ku piştî 17ê Sibatê li Herêma Kurdistanê dirûust bûye spasiya Barzanî kir.

Nunerên wan navend û nivîsîngehan bal kişand ser wê yekê ku ev pêvajoyê rewşeke nebaş bû û dibe ku rewşê ber bi aliyekî ve bibe ku di encamê de navûdengê herêmê têk biçe, ezmûna Herêma Kurdistanê lekedar bike û gotin: “Ev ezmûna Herêma Kurdistanê keda xebat û qurbanîdana pêşmerge û hemû gelê Kurdistanê ye û çênabe bi tu awayekî ev bûy-

erên han bandorê li aramî û destkeftên mezin ên Herêma Kurdistanê bikin.” Piştî bi kurtî derbarê çawahiya pêkanîna vê civatê û projeya wê de agahî dan ku ji şeş xalan pêkhatiye:

- 1- Bi dawî anîna kampanyên ragihandinê.
- 2- Vegerandina rewşa Silêmaniyê bo pêş 17ê Sibatê.
- 3- Girêdayîbûna hemû aliyekî bi asayîş û aramiya Herêma Kurdistanê.
- 4- Rijandina xwîna kurdan bi destê kurdan ve bikin hêla sor.
- 5- Ji aliyê Hikûmetê ve encamdana çaksaziyên pêwîst.
- 6- Di navbera aliyên da encamdana civîneke lezgîn.

Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî jî wiha axaft: “Wek desthilat em nabêjin kêmasî nebûye û tune. Lê belê bi vê rêyê ku hinek aliyên daye pêşiya xwe nayê wateya çareserkirinê. Biryara çaksaziyê berî 17ê Sibatê hatibû dayîn û bo wê mebestê berî serdana xwe ya Îtalya li gel hemû aliyên siyasî civiyam û min daxwaz ji hemû aliyekî kir ku piştî vegerana min projeyekî hevbeş pêşkêş bikin. Ji bo cîbicîkirina projeyê jî ji hikûmetê re demeke diyarkirî deynin. Lê belê dema gihîştin Îtalya mixabinî bûyerek qewimî ku berevajîya wê yekê bû ku li ser rêkeftibûn. Her li Îtalya min peyamek pêşkêşî hemû aliyekî

kir ji bo nixandina rewşê. Lê belê mixabin aliyên hevrik bûyer zêdetir kirin. Ya rast dû ajan-dayên cûda di wan bûyeran de bikarînin. Yekem daxwazên xelkê ne ku bi hemû şiyana xwe em hewl didin wan cîbicîh bikin û piştgîriyê jî lê dikîn. Dûwem ajandaya hizban û daxwazên wan, raste mafê wane daxwaz bikin lê belê nedibu bi vî awayî daxwazên xwe bînin ziman.”

Barzanî wiha pêde çû: “Di roja Newrozê de min peyamek pêşkêşî hevrikan kir û daxwaz ji wan kir ku yan bên beşdarî pêvajoya çaksaziyê bibin, yan jî beşdarî hikûmeteke berfireh bibin. Eger na bihev re berê xwe bidin sindoqên dengdanê û hilbijartinekî pêşwext encam bidin û di vî warî de gel biryara xwe ya dawî bide. Lê belê min behsa hilbijartinê kir her hemû paşve vekîşyan û piştî wê jî Parlamentoya Kurdistanê biryara 17 xalî ya xwe ragihand û Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) û Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) jî pê razî bûn.”

Barzanî wiha dirêjî bi axaftina xwe da: “Dixwazim ji hemû gelê Kurdistanê rabighînim ku hê em ne xwedî dewlet in heta em bên û wek hinek welatên Erebi bikin. Ew xwediyê kiyana xwe ne û ew kiyân jî bi gûherti-na desthilatê her wek xwe

dimîne. Lê belê ya me ger em jî dest bidin qet dûbare nabe. Ev rewşa niha ya Herêma Kurdistanê bi hesanî nehatiye holê, bi xwînê hatiye dirûstkirin û rê jî nadin tu kes û aliyekî wiha bi asanî biruxêne. Li ser çî bingehêkî kikûmet biruxê? Eger bi hilbijartinê bê dengê zêdetir aniye, wate şer’iyet li cem hikûmetê ye û pêwîste em hemû alî wê şer’iyetê biparêzîn. Bi awayekî eşkere jî dibêjim bi darbeyan kes nikarê wê şer’iyetê biruxêne, lê belê bi hilbijartinê belê.”

Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd barzanî axaftina xwe wiha qedand: “Min ji mêjve soza wê yekê daye ku careke din bi tu awayekê rê nadin xwîna Kurd bi destê Kurd birijê û ewê ji destê me jî bê ji bo başkirina vê rewşê teksîr nakin û heta niha me dû peyama pêşkêşî desthilat û hevrikan kiriye da ligel hev rûnin û bigihin peymaneke ku di berjewendiya Herêma Kurdistanê de bê. Gelo li çî welatekî di rojekê da 70 polis birîndar bûne? Li Ewrûpa yek polis bê kuştin yan birîndar bibe dinya radibe ser piyan. Gelek car dibêjin yasaya xwepêşandan rêgire li pêşiya xwepêşandanan, gelo mohlet wer-girtin rêgirî ye? Li hemû dinyayê berî xwepêşandanê mohlet tê wergirtin û mînak jî gelek in. Ya li Brîtanya tê peyrew kirin bila li Kurdistanê jî peyrew bikin. Niha em hemû li benda bersiva opozîsyonê ne û bila werin û li gel hizbên desthilatdar rûnin, ew projeya we ye li ser çavan, lê belê divê opozîsyon jî bo cîbicîkirina wan şeş xalan her ligel desthilatê rune.”

Piştî ku ji bal serokerkaniya orduya tirk hat ragihandin ku wan di operasyonên van rojên dawîn de 12 gerîlayên HPG’ê kuştine li gelek bajar û navçeyên Kurdistanê bakur 3 rojan şîn hat îlankirin, protestoyan destpêkir û deriyên dikanan Piştî ku ji bal serokerkaniya orduya tirk hat ragihandin ku wan di operasyonên van rojên dawîn de 12 gerîlayên HPG’ê kuştine li gelek bajar û navçeyên Kurdistanê bakur 3 rojan şîn hat îlankirin, protestoyan destpêkir û deriyên dikanan hatin daxistin.

Li navenda Şîmexê jîyan rawestîya. Li navçeyên Cizîr, Silopî, Hezex, Elkê, Basa û Qileban û navenda Şîmexê 3 rojan şîn hate îlankirin. Li navçe û navenda Şîmexê darabe hatin daxistin û xebatên hilbijartinê hatin betalkirin. Hemû xebatên hilbijartinê hatin betalkirin. Li navenda û navçeyan jî bilî firûnên nan û dermanfiroşan hemû kargah girtî ne.

ŞIRNEX

Gel ji şeva berê heta niha li ber nexweşxaneyê Şîmexê sekna xwe didomîne û di navbera polêsên AKP’ê û ciwanan de li taxan pevçûn didomin. Hate zanîn ku di encama bûyeran de polîsek birîndar bû û 2 wesayît jî hatin şewitandin. Welatî li ber buroyên hilbijartinê kom dibin. Bi avahiya BDP’ê û Şaredariyê ve pateyên reş hatin daliqandin û 3 rojan şîn hate îlankirin.

CIZÎR

Li navçeya Cizîrê jî piştî agahiya 12 gerîlayên HPG’ê jiyana xwe ji dest da hat mihîrcan hate betalirin û li navçeyê 3 rojan şîn hate îlankirin. Serê sibê li navçeyê tu dikan nehatin vekirin û dê saet di 13.00’an de li ber avahiya BDP’ê bi armanca şermezarkirina operasyonê daxuyanî bê dayîn.

SİLOPÎ

Li navçeya Silopiyê jî bi heman

Kuştina 12 gerîllayan Kurdistan serobinkir

armancê 3 rojan şîn hate îlankirin. Li navçeyê esnafan dikanên xwe venekirin û rageşiya li navçeyê berdevam dike. Her wiha li bendêne ku li ber avahiya BDP’ê daxuyanî bê dayîn.

Li navçeyên Hezex, Qileban û Elkê jî bi heman armancê 3 rojan şîn hate îlankirin û esnafan dikanên xwe venekirin.

Li Rihayê jî bo gêrîlayan 3 roj şîn hat îlankirin

Li Rihayê vekirina buroyên hilbijartinê yên ji bo namzetên serbixwe yên Bloka Ked, Demokrasi û Azadiyê Îbrahîm Ayan hate betalkirin. Bi derê buroyan ve pateyê reş hate daliqandin û bi sedan kesan jî bi slogana “Şehit namirin” meşyan. BDP’ê li bajar 3 rojan şîn îlan kir.

Bi sedan kesên li buroya li taxa Batikentê hate cem hev. Li vir parêzerê Ayhan Bekîr Benek jî girseyê re axivî û diyar kir ku ew vekirina biroyê nakin. Pişt re li biroyê de pateyê reş ê ku 12 gul li ser hate daliqandin. Li biroyên din jî heman tişt hate kirin.

3 ROJAN ŞÎNÎ HATE ÎLANKIRIN

Li taxa Selçukluyê jî zêdehî hezar kesan konvoya ji taxên din hatin pêşwazî kirin û siloganên “Şehîd namirin”, “Bijî Serok Apo”, “PKK gele gel li vir e” û “Silav silav ji Îmraliyê re sede hezar silav” hatin berz kirin. Serokê Rêxistina BDP’ê ya Rihayê Muslim Kaplan, diyar kir ku di Cejna Zimanê Kurdî 12 ciwanên Kurd ketin axê û ji ber vê yekê ew vekirinê pêk anînin û 3 rojan wê şîniyê bigirin.

ÇEWLIK

Namzetê serbixwe yê Bloka Ked, Demokrasi û Azadiyê yê Çewlikê İdrîs Balukan di çarçoveya xebatên hilbijartinê de li taxan civîn li dar xistin. Di civînan de siloganên “Bijî serok Apo” û “Şehîd namirin” hatin berz kirin.

Li Amedê jî bo gerîlayan li ber parêzgarîyê daxuyanî tê dayîn

Piştî hate îdîakirin 12 gerîlayên HPG’ê li Qilebanê jiyana xwe ji dest dane, çalakîyên Cejna Zimanê Kurdî yên li Amed, Êlih û Mêrdînê hatin betalkirin. Li Amedê pateyên reş li ser wesayîten hilbijartinê hatin daliqandin û hate ragihandin ku Namzetên Serbixwe yên Bloka Ked,

Demokrasi û Azadiyê yên Amedê û endamên KCD’ê di demjimêr 13.00’an de dê li ber parêzgarîyê daxuyanîyêk bidin çapemeniyê.

Li Êlihê jî 3 rojan şîn hat îlankirin û panela 15’ê Gulanê Cejna Zimanê Kurdî jî hate betalkimi. Li ser buroyên hilbijartinê yên namzetên blokê yên li bajar jî pateyên reş hatin daliqandin. Li Midyadê jî bi heman mebestê hemû çalakîyên Cejna Zimanê Kurdî hatin betalkirin. Li Midyadê bi hezaran kesên li Qada Newrozê hatin cem hev dê li ber qeymeqamtiyê ve bimeşe.

Li Gever û Sixkeyê bédengiya ‘şînê’

Li navçeya Geverê ya Colemêrgê û bajaroka Sixkeyê ya Wanê, ji ber ber îdiayên li çoltera gundên Mêrgeh û Aloşê ya Qilebanê di encama operasyonên e v 4 rojin didome de 12 gerîlayên HPG’ê jiyana xwe ji dest dane, dikandaran dikanên xwe venekirin. Navçeya ku hemû dikan girtîne bédengî serdest e.

CDK’ê li Ewropayê 3 roj şîn îlan kir

Koordinasyona Civaka Demokratîk a Kurdistanê (CDK) ji ber 7 gêrîlayên li Dêrsimê û 12 gêrîlayên li Qilaban jiyana xwe ji dest dan li Ewropa 3 roj şîn îlan kir. CDK’ê ji hemû sazî û komeleyên Kurd xwest paçên reş daliqînin û ji bo bîranîna gêrîlayan çalakî li dar bixin. KCD’ê jî bo çalakîya şermezarkirina hovitiya dewleta Tirk jî bang kir.

Civaka Demokratîk a Kurdistanê ji ber 7 gêrîlayên li Dêrsimê û 12 gêrîlayên li Qilaban jiyana xwe ji dest dan daxuyanîyêk nivîskî da û li Ewropayê 3 roj şîn îlan kir.

KCD’ê got: “AKP dixwaze bi leşker û polîsên artêşa Tirk, li

Kurdistanê komkujîyan pêk bîne” û wiha berdevam kir: “Em van hêz û derdorên dixwazin di kesayeta hikûmeta AKP’ê de komkujîyan pêk bînin bi tund û nefretê şermezar dikin.”

KCD’ê li Ewropayê 3 roj şîn îlan kir û wiha bang li Kurdên li welatên Ewropa dijin kir: “Wê gelê me yê welatparêz, aliyên demokratîk û aşitîxwaz û dost li hemberî wê hovitiyê bédeng nemînin. Em bang li hemû sazî û komeleyên xwe dikin paçên reş hildin û ji bo şermezarkirina hovitiya dewleta Tirk çalakîyan li bixin.”

Rêxistina BDP’a Erzîromê rojekê şîn îlan kir

Rêxistina BDP’a Erzîromê bi boneya 12 gerîlayên HPG’ê yên li navçeya Qilabanê ya Şîmexê di operasyonê de jiyana xwe ji dest dan rojekê şîn îlan kir.

Rêxistina BDP’a Erzîromê bi daxuyanîyêk çapemeniyê ji bo 12 gerîlayên HPG’ê yên li navçeya Qilabana Şîmexê di operasyona leşkerî de jiyana xwe ji dest dan rojekî şîn îlan kir. Rêxistina BDP’a Erzîromê li ber avahiya BDP’ê daxuyanî da çapemeniyê.

Di daxuyanîyê de endam û rêveberên BDP’ê jî di navde gelek kes amade bûn. Li ser navê rêxistina BDP’ê Serokê Rêxistina BDP’ê Riza Guler daxuyanî da. Guler, anî ziman ku li gel PKK’ê agirbest îlan kiriye jî dîsa her roj cenaze diçin malbatan û ev yek darbeyê li aştiyê dixê.

Guler, anî ziman ku ev yek wan pir dihêşîne û operasyonan şermezar dikin. Guler, dest nişan kir ku ji bo dawî li operasyonan bê û êşa malbatan parve bikin rojekê li Erzîromê şînê îlan dikin. Guler, xwest ku êdî ciwan neyên kuştin û dawî li operasyonan bê.

Piştî daxuyanîyê girse bi çepikan ji ber avahiya BDP’ê heta nivîsgeha (buroya) hilbijartinê meşyan û dawî li çalakîya xwe anîn.

Azərbaycan Respublikasının inzibati-ərazi bölgüsü

Azərbaycan Respublikasının tərkibinə bir muxtar qurum - Naxçıvan Muxtar Respublikası, 65 rayon, 69 şəhər, 13 şəhər rayonu, 130 şəhər tipli qəsəbə və 4350-dən çox kənd yaşayış məntəqəsi daxildir.

Rayonlar:

Abşeron, Ağcabədi, Ağdam, Ağdaş, Ağstafa, Ağsu, Astara, Balakən, Beyləqan, Bərdə, Biləsuvar, Cəbrayıl, Cəlilabad, Daşkəsən, Dəvəçi, Fizuli, Gədəbəy, Goranboy, Göyçay, Göygöl, Hacıqabul, Xaçmaz, Xızı, Xocalı, Xocavənd, İmişli, İsmayilli, Kəlbəcər, Kürdəmir, Qax, Qazax, Qəbələ, Qobustan, Quba, Qubadlı, Qusar, Laçın, Lerik, Lənkəran, Masallı, Neftçala, Oğuz, Saatlı, Sabirabad, Salyan, Samux, Siyəzən, Şamaxı, Şəki, Şəmkir, Şuşa, Tərtər, Tovuz, Ucar, Yardımlı, Yevlax, Zaqatala, Zəngilan, Zərdab.

Əsas şəhərlər:

Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Şirvan, Lənkəran, Mingəçevir, Naftalan, Şəki, Xankəndi, Şuşa, Yevlax.

Azərbaycanda inzibati-ərazi bölgü(tarixi icmal)

Son iki yüz ildə

Azərbaycanda inzibati-ərazi bölgüsünün yer adlarının necə dəyişməsi dinamikası bu yazıda aydın görünür.

İmperiyaların siyasi məqsədləri naminə elə bir qarışıqlıq yaradılıb ki, tarixi əsl adları tapmaq üçün az qala rebus həll etmək lazım gəlir...

Azərbaycan Rusiyyaya birləşdikdən sonra Azərbaycan xanlıqları 6 əyalətə (Bakı, Quba, Şəki, Şirvan, Qarabağ, Talış), 2 dairəyə (Yelizavetpol, Car-Balakən) və 2 distansiya (Qazax, Şəmsədin) bölündü.

1 yanvar 1841-ci ildən Zaqafqaziyada inzibati islahat qanununa müvafiq olaraq (10.04.1840) region Gürcü - İmeretin quberniyasına (Mərkəzi Tiflis) və paytaxtı Şamaxı olmaqla Kaspi (Xəzər) vilayətinə bölündü. Kaspi vilayətinə Şamaxı, Şuşa, Nuxa, Lənkəran, Bakı, Quba, Dərbənd qəzaları daxil idi.

Azərbaycanın Yelizavetpol (Qazax və Şəmsədin qəzaları daxil olmaqla), Balakən (keçmiş Car Balakən dairəsi) və Naxçıvan (Ordubad dairəsi ilə birlikdə) Gürcü-İmeretin quberniyasının tərkibinə daxil oldu.

1846-ci ildə Zaqafqaziya Tiflis, Kutaisi, Şamaxı və Dərbənd quberniyalarına bölündü. Şamaxı quberniyasına Şamaxı, Şuşa, Nuxa, Bakı və Lənkəran qəzaları daxil idi. Quba qəzası Dərbənd quberniyasının tərkibinə daxil oldu, Yelizavetpol qəzası isə Tiflis quberniyasında qaldı. Yenidən Car-Balakən ayrı dairə kimi yarandı. 1850-ci ildə yaranmış İrəvan quberniyasının tərkibində Naxçıvan və Ordubad qəzaları yarandı.

Şamaxı zəlzələsi ilə əlaqədar

olaraq (1859) quberniya mərkəzi Bakıya köcdü və adı dəyişilərək Bakı quberniyası adlandı. 1860-cı ildə Dərbənd quberniyası ləğv olundu. Quba qəzası Bakı quberniyasının tərkibinə daxil olundu. Car-Balakən dairəsi Zaqatala dairəsinə çevrildi.

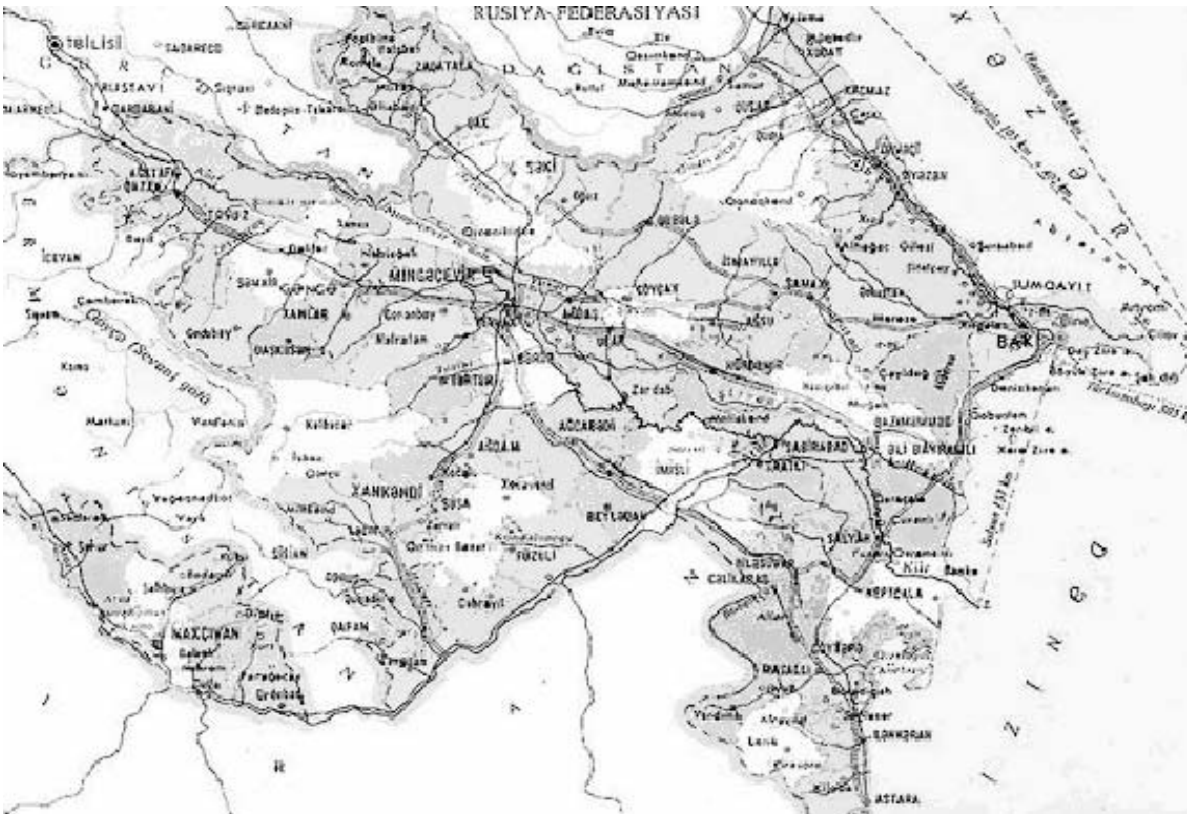
1868-ci ildə Yelizavetpol

sına çevrildi. Erəş və Cavad qəzaları Agdaş və Salyan adlandırıldı.

1921-ci ildə Azərbaycan SSR-də 17 qəza (Agdaş, Bakı, Göyçay, Gəncə, Cəbrayıl-Qaryagin, Tovuz, Qazax, Zaqatala, Quba, Lənkəran, Nuxa, Salyan, Şuşa, Şamaxı,

Komitəsinin və Xalq Komissarları Sovetinin 30 avqust qərarı ilə respublika ərazisi 63 rayona bölünmüşdür.

1931-ci ilin fevralında bəzi rayonlar ləğv olunur və yeniləri yaranır, bununla əlaqədar olaraq onların sayı 47-yə enir. Hacıkənd, Əliabad, Ağsu,

quberniyası yarandı. Yelizavetpol quberniyasına: Qazax, Nuxa, Şuşa, Zəngəzur qəzaları daxil idi. Bakı quberniyasına 6 qəza (Bakı, Quba, Lənkəran, Şamaxı, Göyçay və Cavad) daxil idi.

1870-ci ildə İrəvan quberniyasının tərkibində yeni Şərur-Dərələyəz qəzası yarandı. 1874-cü ildə Nuxa qəzasının cənub hissəsindən Erəş qəzası ayrıldı. 1 iyul 1883-cü ildə Cəbrayıl və Cavanşir qəzaları yarandı.

28 iyun 1918-ci ildə Zaqatala quberniyası, 30 avqust 1918-ci ildə Yelizavetpol quberniyası Gəncə quberniyası adlandırıldı. 1918-20-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ölkə Bakı, Gəncə və Zaqatala quberniyalarına bölündü. Bununla birlikdə Gəncə quberniyasının tərkibindən müvəqqəti Qarabağ general qubernatorluğu yarandı. Onun tərkibinə Şuşa, Cavanşir, Zəngəzur və Qaryagin qəzaları daxil oldu. Axırını 30 avqust 1918-ci ildə Cəbrayıl qəzasına çevrildi.

Bakı quberniyasına Bakı, Göyçay, Cavad, Quba, Lənkəran, Şamaxı qəzaları, Gəncə quberniyasına Erəş, Gəncə, Qazax, Nuxa qəzaları daxil edildi. Zaqatala quberniyası qəza bölgüsünə malik deyildi. Ona Car, Balakən, Əliabad, Muxax, Almali, Qax sahələri daxil idi. 1919-cu ildə Qazax qəzasından Tovuz qəzası ayrıldı, cənub-qərbdə isə Qubadlı qəzası yarandı.

22 aprel 1920-ci ildə Gəncə qəzasından Şamxor qəzası ayrıldı. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Bakı və Gəncə quberniyaları ləğv olundu, Zaqatala dairəsi Zaqatala qəza-

Şamxor, Qubadlı, Zəngəzur) yaranır, 1922-ci ildə Zəngəzur qəzası ləğv edilir və Qubadlı, Cavanşir və Şamxor qəzaları yaranır. Naxçıvan vilayətin Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan qəzaları yaranır.

1923-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayəti yaranır. Cavanşir, Qubadlı, Şuşa və Tovuz qəzaları ləğv edilir, yeni Agdam və Kürdüstan qəzaları yaranır. Naxçıvan vilayətində hər iki qəza ləğv edilir. Bu dəyişikliklər nəticəsində respublikanın tərkibinə 15 qəza, Naxçıvan vilayəti və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti daxil oldu. Qəzalar (Agdam, Agdaş, Bakı, Gəncə, Göyçay, Cəbrayıl, Zaqatala, Qazax, Kürdüstan, Quba, Lənkəran, Nuxa, Salyan, Şamxor, Şamaxı).

Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin 9 fevral 1924-cü il qərarı ilə Naxçıvan vilayəti Naxçıvan Muxtar Respublikasına çevrilir. 1926-cı ildə qəzaları möhkəmlətmək məqsədi ilə Şamxor və Agdaş qəzaları ləğv edildi. Sovetlərin VI Ümumazərbaycan qurultayının (8 aprel 1929-cu il) qərarı ilə respublika ərazisində dairələr yarandı (Bakı, Quba, Lənkəran, Şirvan, Gəncə, Qarabağ, Zaqatala - Nuxa, Mugan).

Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin 25 yanvar 1930-cu il qərarı ilə Zaqatala və Nuxa dairələri yenidən yaradıldı və Qarabağ dairəsinin tərkibindən ayrılana müstəqil Kürdüstan dairəsi yarandı.

1930-cu ildə Azərbaycan SSR-də 10 dairə Bakı, Gəncə, Zaqatala, Qarabağ (Agdam), Quba, Kürdüstan, Lənkəran, Muğan (Salyan), Nuxa, Şirvan (Göyçay) mövcud idi. Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə

Göynük, Cuxurabad, Qaraməryem, Qarasu, Qubadlı, Mərzə, Tərtər və Xəzri rayonları ləğv edilir. Hil, Gəncə, İsmayilli, Nuxa və Şaumyan rayonları yaranır. 1931-ci ilin oktyabrında Petropavlovsk kəndi Sabirabad şəhəri adlanır.

1933-cü ilin martında yenidən Qubadlı rayonu, 1934-cü ilin yanvarında Tərtər, 5 fevral 1935-ci ildə Yevlax və Zərdab rayonları yaranır.

1937-ci ildə respublika rayonları şəbəkəsi Azərbaycan SSR Konstitusiyasında qanunla möhkəmləndirilir. 1938-1939-cu illərdə Azərbaycanın inzibati-ərazi bölgüsündə əsas dəyişikliklər oldu.

1938-ci ilin iyulunda Qaradonlu rayonu İmişli rayonu, Hil - Qusar, Zuvand - Lərik, Biləsuvar - Puşkin, Nərimanov - Xanlar, Vəryadüz - Yardımlı adlandırıldı. 1938-ci ildə Annino kəndi Şamxor şəhəri, Goranboy kəndi Qasım İsmayilov qəsəbəsi, Yələndorf kəndi Xanlar şəhəri, Zubovka kəndi Əli Bayramlı şəhəri adlandırıldı.

1939-cu ilin yanvarında Ağstafa, Qazıməmməd, Xilli, Ucar rayonları yarandı. 1939-cu ilin sentyabrında Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Dizak və Corabərt rayonları Hadrut və Mardakərt rayonları adlandırıldı. 1939-cu ilin noyabrında Jdanov və İsmayilli rayonları yarandı. 1939-cu ildə Hacıqabul şəhəri Qazıməmməd adlandırıldı.

1940-cı ilin yanvar-fevral aylarında Siyəzən və Neftçala rayonları yaranır. 1943-cü ilin oktyabrında Mərzə, Xaldan və Xudat rayonları yaranır. 1949-cu ilin yanvarında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ebrəqunis rayonu ləğv edilir. 1949-cu ilin

avqustunda Tərtər rayonu Mir Bəşir rayonu adlanır.

22 noyabr 1949-cu ildə Sumqayıt, 4 fevral 1954-cü ildə Mingəçevir şəhərləri yarandı. 1954-cü ilin yanvarında Samux rayonu ləğv edildi. 1956-cı ilin aprelində Dəstəfur rayonu Daşkəsən rayonu adlandırıldı. 1956-cı ilin dekabrında Xızı, 1959-cu ilin sentyabrında Mərzə rayonları ləğv olunur. 1959-cu ilin aprelində Qaryagin rayonu Füzuli rayonu adlandırılır.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Reyasət Heyətinin 4 dekabr 1959-cu il fərmanı ilə Ağstafa, Qazıməmməd, Qonaqkənd, Mərzə, Neftçala, Səfəraliyev, Siyəzən, Xudat rayonları ləğv edilir.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Reyasət Heyətinin 4 yanvar 1963-cü il fərmanı ilə Ağcabədi, Əli Bayramlı, Ağsu, Balakən, Daşkəsən, Cəbrayıl, Dəvəçi, Yevlax, Jdanov, Zərdab, Qax, Qubadlı, Qutqaşen, Mir-Bəşir, Nuxa, Puşkin, Saatlı, Tovuz, Xaçmaz rayonları, Naxçıvan MSSR-də Ordubad və Şahbuz rayonları, DQMV-də Şuşa rayonu ləğv edilir.

Lakin artıq 1 ildən sonra 1964-cü ilin iyulunda Cəbrayıl, Qasım İsmayilov, Qubadlı, Puşkin rayonları, 1965-ci ilin yanvarında isə 1963-cü ildə ləğv edilmiş bütün rayonlar bərpa olunur. 1967-ci ilin iyulunda Astraxanbazar rayonu Cəlilabad, 1968-ci ilin sentyabrında Nuxa rayonu Şəki rayonu adlandırılır.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Reyasət Heyətinin 15 may 1978-ci il fərmanı ilə DQMV-nin Stepanakert rayonu Əsgəran rayonu, 23 oktyabr 1978-ci il fərmanı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Naxçıvan rayonu Babək rayonu adlandırıldı.

Muasir inzibati-ərazi bölgüsü 1978-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə möhkəmləndirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 18 may 1990-cı il tarixli qərarı ilə Ağstafa, Qobustan, Xızı, Hacıqabul, Samux, Siyəzən rayonları yaradıldı.

1991-ci il fevralın 7-də Şaumyan (kənd) rayonu ləğv edildi və Goranboy (səbiq Qasım İsmayilov) rayonu ilə birləşdirildi. Mir Bəşir - Tərtər, Şamxor isə Şəmkir adlandırıldı.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 noyabr 1991-ci il qanununa görə Stepanakert, Mardakərt, Martuni rayonlarının tarixi adları qaytarılaraq Stepanakert - Xankəndi, Mardakərt - Agdərə, Martuni - Xocavənd adlandırılmışdır. Əsgəran və Hadrut rayonları ləğv edilmiş,

Xocalı şəhəri mərkəz olmaqla Xocalı rayonu yaradılmış, ləğv edilmiş Əsgəran rayonunun ərazisi Xocalı rayonunun tərkibinə, Hadrut rayonunun ərazisi isə Xocavənd rayonunun tərkibinə verilmişdir. Xankəndi və Şuşa şəhərləri respublika tabeli şəhərlərin, Agdərə, Xocavənd, Xocalı və Şuşa rayonları respublika tabeli rayonların sırasına daxil edilmişdir.

2008-ci ildə Milli Məclisin qərarı ilə Əli Bayramlı şəhəri Şirvan, Xanlar rayonu isə Göygöl adlandırılmışdır.

Nirxandinek li ser Ristemê Zal

Rostemê Zal di Şahnameya Firdewsî de derbas dibe. Qehremanekî mîtolojîk û xwedayî îraniyan e. Sembola mêranî, cesaret, aqildarî û xurtiyê ye. Şêşsed sal diji. Hukumdariya hersê xanedanan, Keykubad, Keykawûs Keyhusrew, li ser milê wî û bi saya Mala Zal, bi taybetî jî bi saya Ristemê zal heye û domdariya xwe diajon. Her çi qewmê ku li hemberî hukumdariya keyaniyan (Keykubad, Keykawûs Keyhusrew) radibin, her çi qewmê ku bi hîle û firildaqaan bacê ji wan didizin û xerc û xeracan nadin wan, her çi qewmê ku li hemberî desthildariya keyaniyan nerazîbûna xwe nîşan didin, di bin gurzê sêsed û şêst û şeş batmanî yê Ristemê Zal de diperçiqin. Ya ji riyê erdê radibin ya jî stûyê xwe li ber hukumdariya keyaniyan datînin.

Nirxandinek li ser destana Ristemê Zal. (Nivîskar, Xurşîd Mîrzengî)

Rostemê Zal di Şahnameya Firdewsî de derbas dibe. Qehremanekî mîtolojîk û xwedayî îraniyan e. Sembola mêranî, cesaret, aqildarî û xurtiyê ye. Şêşsed sal diji. Hukumdariya hersê xanedanan, Keykubad, Keykawûs Keyhusrew, li ser milê wî û bi saya mala Zal, bi taybetî jî bi saya Ristemê zal heye û domdariya xwe diajon.

Her çi qewmê ku li hemberî hukumdariya keyaniyan (Keykubad, Keykawûs Keyhusrew) radibin, her çi qewmê ku bi hîle û firildaqaan bacê ji wan didizin û xerc û xeracan nadin wan, her çi qewmê ku li hemberî desthildariya keyaniyan nerazîbûna xwe nîşan didin, di bin gurzê sêsed û şêst û şeş batmanî yê Ristemê Zal de diperçiqin. Ya ji riyê erdê radibin ya jî stûyê xwe li ber hukumdariya keyaniyan datînin.

Di mîtolojiya hîndûyan da Îndra heye. Îndra xwedayê şer e. Yekî mîna qerase ye, gir, dirêj û bi hêz e. Însanan û xwedayên din, ji pîrebokan, cin û cinawiran diparêze û nahêle ew di ciyê xwe de bileqin. Îndra bi erebeyekê digere. Deh hezar hesp ereba wî dikşînin. Li ezmanan digere. Porê wî sor û wî çar pê hene. Bi awayekî dişibe xwedayê mîtolojîk Tor yê ewrûpiyên bakur. Di mîtolojiya wan de Tor, xwedayê birûskê ye. Bi esaya xwe birûskan dişerqîne.

Di destê Îndra de jî esayek wîsa heye. Ew jî dikane birûskan bişerqîne, miriyan vejîne, dikane ronahiyê û tarîtiyê, roj û avê ji hev veqetîne.

Tor ê ewrûpiyên bakurî, di mîtolojiya hindûyan de dibe Îndra. Di mîtolojiya îraniyan da Îndra dibe

Rostemê Zal. Di çirokbêjiya kurdî de ew dibe Ristemê zal û qarekerê wî ê kurdî zêdetir derdikeve pêş û hîn zêde zelal dibe.

Di vê veguherîna de, ne tenê Ristemê Zal temamê malbata wî aqildariya xwe winda dikan. Mala Zal û Ristemê Zal, mêr in, xurt in, bi qewet û hêz in, durist in û qeleş nînin. Ji para ve êrîşî kesî nakin. Bes ne biazil in. Di mitolojiya farisan de mala Zal aqildar in. Di çirokbêjiya kurdî de, di destana Mîrzengî de dibin bêaqil.

"Mîrê Mîran xurtî, qelewî, zexmî û şîyan dabû mala Zalê. Lê bê hiş û bê bîr bûn. Dizanîbûn şer û ceng bikin, lê nedihat bîra wan ku serê sibê bi çi xurîniya xwe kirine..."

Mîrzengî bêaqiliya mala Zalê bi van gotinan ji me ra dibêje û car bi car tîne bîra me.

Di çirokbêjiya kurdî de û di destana Ristemê zal de, em qehremanekî mîtolojiya îranî, li gorî tecrûbe û dîroka xwe şîrove dikin û şikil didin wî. Şîrovekirinekî wiha çuqas rast e ez nizanim. Dibe ku ew pêşhikimiyekî be, dibe ku ew rastiya me îfade dike. Dibe ku sedemê neserketina kurdan bi awayekî objektîf û zanetî li ber çavê me radixîne.

Eger bêaqiliya me kurdan rast be, rastiyekeî tûj û tahl e. Diçe zora mirov. Na eger ne rastî be, neheqiyekî mezin e. Hewce ye ku li ser vê nuxteyî bê fikirandin.

Di destana Mîrzengî de, Kurdeyatiya Ristemê Zal û malbata Zal bi her awayî û bi her şiklî derdikeve pêş. Ew dibin qehereyman û pêlwanên mîtolojîk yên kurdan. Rostem dibe Ristem. Ew û azbata wî, bi dirfê xwe, bi rabûn û rûnişkan-dina xwe, bi mêranî, cengewarî, cesaret, xurtî, durustî, dilpakî û bi mêvanperweriya xwe dibin perçeyek civaka kurd.

Di berhema xwe de, nivîskar qelema xwe diavêje aliyekî û destê xwe diavêje firçeya resaman. Li ber çavê me, boyaxa ji her rengî li nav hev dixê û bi rengên ecêb û zindî tabloyan çê dike. Tabloyên wî gişk efsûnî ne. Gava em devvekirî û bi heyranî li wan mêze dikin, hiş ji serê me diçe. Em çavên xwe di nav tabloyan da vedikin.

Ji wan tabloyan dixwazim çen nimûneyan nîşan bidim.

Nimûneya yekê: "Ristem yekî gir, qama wî zêdeyî du mîtroyan, serê wî mezin, nava milê wî çend buhust pehn, çepelên wî dirêj, nava wî ziraf, ewqas jî çeleng û lewend bû. Simbêlê wî ê mezin mîna îzîdiyên çiyayê Şengalê, birûyên wî qasî simbêlê zazayekî çiyayê Şîro bûn. Mêzekirina wî mîna mêzekirina bazan bû..."

Bi du firçeyan, dirfê Ristemê Zal dibe dirfê kurdan.

"Simbêlê wî ê mezin mîna îzîdiyên çiyayê Şengalê.."

"...birûyên wî qasî simbêlê, zaza-yekî çiyayê Şîro bûn."

Nimûneya duduyan: "Ew Ristemê mala Zal, bavê Felemez û Berzê Namîdar bû. Da ber qîran, borîn pê ket, nebat û pelên daran ji şax û guliyan weşîyan. Ji ber borîna wî pelekîyên berfê reş bûn, batînogên mêrgan çilmisîn, kardûn û îsil misêlo bûn, kevir û kuç ji çiya herişîn. Ristem siwarê Rexşê Belek bû, diilîand, agir û pêtî ji ber piyên Rexşê Belek difirand. Lewlebê çerxa felekê ji binî ve hejiya. Gir û mît li ber bayê beza hespê Ristem tewiyan, çem û kanî çikiyan, çiya û daristan ji ber borîn û

qîrîna wî hilweşîyan..."

Nuha jî em hinek li Pîvokê û Egîdê farqînî mêze bikin. Di qada şer de çawa hevdu dibin û tînin. Berê Pîvokê.

"... Li serê meydane nola derya şîn bû, reng vedida. Li miqabilê her reqîbek xwe, fena keskesorê vedida. Bilind dibû, hezar reng bi hev ra vedibûn, li hewa tayê kemenda wê qîç, bi badanê re zer dibû. Dûre kesk bû û di salîsekê de, bi zivirandinê re, rengê gewr girt. Xakî, hîş, xumrî û hezar rengên din ji tîrên kemenda wê radibûn. Fena ewrê rengvedayî li hewa, bê stûn li piyan rûdinişt. Ew rengên kemendê, xweşik û gulgulîn bûn, ji fîstanên keçan û xêliyên bûkîn bûn. Reng nebûn, cîhanên atlasî, ezmanên sibhanî, rojên payiza dawîn bûn. Temaşevanan tiliyên xwe xistibûn devên xwe. Qîzan li çepikan didan. Civata hazir, mat û lalîgan mabû." Egîdê farqînî.

"Dor hatibû Egîdê farqînî. Hespê Binê Egîd berfiradî, safî ji tove azbe-ta hespên erebî bû. Bûjiyên pişt stûyê wî dirêj, dêla wî çar helebî bû. Ew nedibezi, fena çavgirtin û vekirinê, di pêş çavan ra diçirîsî. Mîna tayê birûska sibatê, tîrêjên rojê, hespê pêriyan, di saniyekê de, ji pêş çavan winda dibû. Geh li hewa,

geh li erdê bû. Lê ew dema li erdê bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû. Egala dora stûyê wî reş û spî bû. Şerwalên wî amedî, îçilik ji hevrişmê godemî. Cîzmeyên wî şif-talî, xincera di ber de xuya bû, morîkên qevda wî dur û lalê ji hêla çiya bû. Kemendê destê wî safî birisimîn bû. Qevda kemendê wî ji qijbihîva çiyayê jorîn bû. Pelên zerqetîkê jê difirin. Dema kemend badida, li ruyê ezman dêw dinexişand, berfa çiyê diheland, çerxa felekê diguherand. Ji bayê felekê gurtir bû, ji tîrêjên stêrkan ronatir bû. Mîna teşiyê dirêsand. Fena vizîkê dizivirand, wisa bi pergâl û bi dadî bû. Di badana kemendê de hevî tijî bû."

Erê! Mîrzengî bi vî awayî û bi gelek awayên din qehremanên destana Ristemê Zal, di nav şer û cengan de, di nav ser û serencaman de nîşanî me xwendevanan dide.

Gava mirov taswîrên jorîn û gelek taswîrên yên ku di berhemê de cîh digirin, bi pîvan û qaîdeyên gramatîka zimanî binixîne, dibe ku mirov hinek peyv û hevokan ji kok ve qebûl neke. Weke mînak ez dikarim vê hevoka jêrîn nîşan bidim. Gava nivîskar hespa Egîdê farqînî taswîr dike, hevokeke wiha bikar tîne.

"Lê ew dema li erdê bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû."

Wekî xwendevan qasî bîstekî em şaş dibin. Gelo mexseda wî çi ye, ev dixwaze çi bibêje, em ji xwe dipirsin. Bi

lêpîrsînê ve em dikevin nav tevgerêkî. Em dixwazin ji vê hevokê re mahneyek bibînin, mahneyek peyda bikin.

Di peydakirina mahneyê de em zêde zehmet nakêşînin. Jî ber ku nivîskar ji me xwendevanan re dinyayekî mîtolojîk û mistîk afirandî ye. Dinyaya ku wî ji me re afirandiye ne rast be jî, ji derveyî aqil mantiqê be jî, em baweriya xwe bi dinyaya wî tînin û heft caran sond dixwin ku ew rast e. Bi gotineke din, dinyayeke ne rast em wekî dinyayeke rast qebûl dikin û di xeyala xwe da divejînin.

Di wê dinyayê de her babet însan û her babet heywan peyda dibin û hene. Hespên şêspê, hespên biazil yê mîna Rexşa Belek hene û Îngurê dêw ê ku difire, Silêmanê Sindî ê ku serê wî qasî gundekî mezin e. Cin, cinawêr, pîrebok, dêw, hût, pêlwan, keçik û xanimên xasek yên mîna melek û pêriyan diçin û tîne. Piraniya wan xwedayî û mistîk in.

Loma gava nivîskar ji bo hespê Egîdê farqînî, "Lê ew dema li erdê bû, li ba Xwedê, li ba Asrafil û Zencefil bû" dibêje, em hema di cîh de ji vê hevokê re mahneyek dibînin û pêve dizeliqînin. Hesp hem li erdê ye û hem li ezmanê ye. Li ser pişt

hespê jî Egîdê farqînî heye. De îcarê gava navê Xwedê, Asrafil û Zencefil jî dikeve navê, êdî ezman ji ezmaniyê derdikeve û dibe dinyayeke manewî ku li wê derê Xwedê û melayketên wî dijin û însanên dinyewî heta mirinê nikanin biçin wê dinyayê.

Wê çaxê em ji xwe re, ya jî ez wekî xwendevanekî ji xwe re netîceyek wiha derdixim; hesp û siwarê wî Egîdê farqînî hem dinyewî û hem jî ne dinyewî ne. Xwedayî ne, mistîk in, nigêkî wan li vê dinyayê, nigekî wan li wê dinyayê ye. Di navbera herdu dinyayan de derin û tîne. Hem xwedayî û hem însan in.

Dinyaya ku nivîskar ji min re ava kiriye, hemû hîs û fantazyên me xistiye nav tevgerê. Wek xwendevan em dibin aktîf û beşdar. Eger nivîskar tiştekeî dibêje, deh tiştan jî em ji cem xwe lê zêde dikim, eger wî tiştekeî temam nekiribe, em li cem xwe temam dikin, eger gotinek, hevokek bê mahne derkeve pêş me, em ji wan re mahneyekî, mexsedekî dibînin. Nivê berhemê nivîskar dinivîsîne û nivê wê jî "em dinivîsînim".

Hin însan hene, çi li xwe bikin, lê nayê. Hin însan jî hene, çi li xwe bike jî lê tê. Tabloyên ku Mîrzengî ji me re boyax dike wisa ne. Firçe û boyaxa xwe çawa bikartîne bira bîne, ferq nake. Her çi tiştî ku li tabloyên xwe zêde dike, tabloyên wî xweştir, xasektir û zindîtir dikin. Boyaxa ku bê xebere wî, ji firça wî dilopî ser tabloyan dikin, mahne û mexsedekê digirin. Kurahîyekê li tabloyê zêdetir dikin, dimensiyooneke din didin tabloyê. Bi kurtasî Mîrzengî destê xwe diavêje çi, di destê wî de dibe zêr.

Her kurdekî di şexsê Ristemê Zal û zaroyên wî de dê xwe bibîne û nas bike. Di destana Mîrzengî de em dibin Ristemê Zal, em dibin Siyapûşê Gerdenzêrîn, Felemez, Cîhangîr, Berzê Namîdar, Bêjem û qîza Ristem Pîvokê jî divê em ji bîr nekin, li ser pişt Rexşê Belek (navê hespa Ristemê Zal e) em bi çar dewêlan ra şer û ceng dikin. Ji şerekî em bazdidin şerekî din. Kes nikane li ber me bisekine, kes nikane zora me bibe. Kî derdikeve pêş me, em bi erdê re rast dikin.

Mîrzengî di berhema xwe a Ristemê Zal de, bi her awayî serkeftî ye. Lê belê bi qasî ku berhem serketî ye, weşanxaneya ku Ristemê Zal çap kiriye, ew qasî neserketî û beradayî ye. Ne qapaxa kitêb û ne rîsmê li ser qapaxê, bi rêkûpîk çêbûye û ne jî tekstên berhemê rast û durust hatine redakte kirin.

Gava em destana Mîrzengî dixwînin, heft caran bi serê bavê xwe û heft û heft caran bi serê diya xwe em dikanin sond bixwin ku ji vir şûn de dê kes nikanibe Ristemê Zal û malbata wî ji destê kurdan bigire.

Paşa Brodrêj, 2011.04.03

Li bajarê Rihayê di navbera polîs û gel de pevçûn qewimî!

Li gor çapemaniya Tirkîyê ragihandî, li bajarê Rihayê(Ûrfâ)di navbera gel û polîsan de pevçûn qewimî.

Li gor çapemaniya Tirkîyê ragihandî, li bajarê Rihayê(Ûrfâ)di navbera gel û polîsan de pevçûn qewimî. Hate zanîn ku gel bi meşekê xwest êrîşa li dijî komale çandê û cîhê xebatên namzetên serbixew yê PDB'ê ku hatin

molotfkirin, şeremzar bike. Ji aliyekî din ve, polîsan xwest sirûda ku di tirimbêla hilbijartinan ya PDB'ê de dihate gotin, vemirîne. Lê, gel qebûl nekir û polîsan êrîşî gel kir. Di encama êrîşî de bi dehan kes birîndarbûn, hatin binçavkirin. Û hate îdî-akirin ku 5 polîs jî, birîndar bûne.

Li rojhelatê Qudsê dîsa dengê serhildanê tê!

ciwanên Filistînyan zindî dikirin. Ciwanan bi keviran êrîş bire ser hindek avahiyên Yahudiyan û polîsan. Polîsan jî, li hemberî serhildêran bombeyên

rondikbarînê bi karînan. 2 ciwanên Filistînî jî, bi guleyên plastîkî birîndar bûn. Serhildêran daxwazkir kujkarê Saîd werin eşkerekirin û dibêjin ku guleya li Saîd ketî ji avahiyên Yahudiyan derketiye û li ser daxwaza xwe bi isiraran û dan diyarkirin ku kujkar eşkere nebe, wê qet ranewstîn.

SOYQIRIM YALANINI TƏSDİQ EDƏN ERMƏNİLƏR VƏ RUSLAR

(Əvvəli ötən sayımızda)

Doğrudan da bu, qorxunc bir plan olmuşdur. Bu da bir həqiqətdir ki, ermənilər belə plan-larla özlərini “yazıq,” “haqsız-hüquqsuz” bir millət olaraq göstərməyə çalışmışlar.

Son olaraq Ermənistanın ilk Baş naziri, Daşnaksütyun komitəsinin rəhbəri O.Kaçaznunun “Artıq Daşnaksütyunun görəcəyi iş yoxdur” başlığı altında Buxarest konfransına təqdim etdiyi raportun bir bölümünü qeyd etmək istərdik. Bu raport 1914-1923-cü illər arasında türk-erməni hadisələrinə və ermənilər tərəfindən bütün dünyanın gündəliyinə gətirilən “erməni soy-qırımı”nın baş verib-vermədiyinə dair başda gələn rəsmi sənədlərdən biridir.

Bizə görə, bu gün Türkiyənin qarşısına atılmış və dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən qəbul edilmiş uydurma “soyqırım” mövzusuna dair həqiqətləri isbat etmək üçün O.Kaçaznu-ninin verdiyi məlumatlar olduqca dəyərli və əvəzəilməzdir. Çünki O.Kaçaznuni erməni höumətinin ən səlahiyyətli adamı olaraq o illərdə baş verən hərbi, siyasi və iqtisadi hadisələri yaşamış, müharibə bitdikdən sonra baş verən hadisələrin nəticələrini hər bir erməninin etmə-yəcəyi qədər düzgünlüyə yaxın düşüncələrlə ortaya qoymuşdur.

O.Kaçaznuni raportunda toxunduğu mövzuların yalnız komitəçi yoldaşları üçün deyil, ey-ni zamanda hər bir erməni üçün də olduqca önəmli olduğu na diqqət çəkir, hər bir komitəçinin bu mövzuların üzərində ciddi-ciddi düşünməsinə lazım bilir və hər bir erməniyə çatdırılmasını istəyir. O, öz çıxışında belə demişdir:

“Yoldaşlar! Bu məsələlər mənim çox uzun və çox üzücü düşüncələrimin əsas mövzusunu əmələ gətirmişdir. Sizin də bu mövzuları düşünmüş olduğunuzdan şübhəm yoxdur. Ancaq sizin də eyni nəticəyə gəlib-gəlməyəcəyinizi bilmirəm. Qorxuram belə olmasın. Qorxuram ki, tələffüz etmək çətin olsa da, mənim vicdanımın səsinə dinləyərək gəldiyim nəticə konfrans iştirakçılarının qarşı irticasını, bəlkə də öfkəsini çəksin. Mən buna hazıram. Ancaq buna

inan-mağınızı xahiş edirəm: bu sözləri yazmaq və imzalamaq, bunları məndən eşidərkən hiss edəcəklərinizə nisbətən, mənim üçün daha çətin olmuşdur. Mənim deyəcəklərim kifayət qədər düşünülməmiş qənaətlərin bir nəticəsi deyildir. Bütün bunlar köklü qənaətlərin və dəqiq şüurun bir nəticəsidir, çünki mən düşünməyə, anlamağa, mühakimə etməyə, qiymətləndirməyə və mövqə müəyyən etməyə kifayət qədər sahibəm. Buna görə də, az da olsa səbr etməyinizi və danışacağım mövzulara obyektiv yaxınlaşmağa çalışmağınızı xahiş edirəm. Bilirəm, komitə qayğıları ilə yaşayan və komitə ölçüləri çərçivəsində düşünən şəxslərin bunu etməsi asan olmayacaqdır. Buna görə bu mövzunu yersiz görsəniz, sizdən üzr istəyirəm. Başqa şərtlərdə bu sözlər lazımsız və yersiz görünə bilər. Lakin mənim təqdim edəcəyim təbliğin fərqli məz-munu sizin geniş düşüncənizə və şüurunuzda xitab etməyimi məcbur edir və mənə haqq verir. Mövzuya keçirəm.

Könüllü dəstələrin qurulması lazım idimi sualı bu gün, əlbəttə, mənasızdır. Tarixi hadisələrin özünə xas polad bir məntiqi vardır. 1914-cü ilin payızında erməni könüllü dəstələri quruldu və türklərə qarşı fəaliyyətə başlandı. Bu, erməni xalqının 25 il boyunca bəslənmiş olduğu psixoloji şəraitin təbii və qaçılmaz bir nəticəsi idi. Bu psixologiya özünə bir forma tapmalıydı və onu tapdı...

Bu gün (əgər məsuliyyət mövzusu gündəmə gəlsə) kimin günahkar olduğunu tədqiq etmək də mənasızdır. Psikopos Mesrop, A.Xatisov, Doktor Zavriev, S.Arutyunov, Dro və Andranik olmasaydılar, başqaları tapılacaq və eyni şeyləri törədəcəkdilər. Könüllü dəstələrin qurulmaları bir səhv idisə, bu səhvin kökləri uzaq keçmişdə axtarılacaqdır. Hələlik bunu təsbit etmək lazımdır ki, biz bu könüllülər hərəkətinə aktiv olaraq qatıldığımız və bu qatılma komitə konqresinin qərarına baxmayaraq həyata keçirildi.

1914-cü ilin qışı və 1915-ci ilin ilk ayları, Daşnaksütyun da daxil olmaqla Rusiya erməniləri baxımından bir həyacanlanma və ümid dövrü idi. Biz qeydsiz-şərtsiz Rusiyaya yönəlmiş vəziyyətdə idik. Hər hansı bir zəfərin olmamasına baxmayaraq, biz zəfər havasına qapılmışdıq, sədaqətimiz, çalışmaları və yardımlaşmaları qarşılığında Çar

hökumətinin Ermənistanın müstəqilliyini bizə hədiyyə edəcəyinə əmin idik. Ağılımız dumanlanmışdı. Biz öz istəklərimizi başqalarına mal edərək məsuliyyətsiz insanların boş sözlərinə böyük əhəmiyyət verib özümüzə etdiyimiz hipnozun təsirilə həqiqətləri anlaya bilmədik, xəyallara qapıldığımız...

1915-ci ilin ikinci yarısı və 1916-cı ilin tamamı bizim üçün ümumi bir yas dövrü oldu. Van, Eleşkirt, Basen mühacirləri, qırğından qurtarmış olanların hamısı – onminlərlə, yüzminlərlə insan gəlib Rusiyanın erməni qəzalarına doluşdular. Ac, çılpacaq, xəstə və qorxu içərisində olan insanlar şəhər və kəndlərimizə yerləşdilər. Bu ac insanlar çörək tapa bilməyən bir ölkəyə gəlmişdilər. Gücsüz, xəstə, dərmansız mühacirlər açıqda qalmışdılar. Şirak və Ararat vadiləri böyük bir xəstəxananı xatırladırdı. Buralarda minlərlə erməni bizim gözlərimizin qabağında aclıqdan və xəstəlikdən öldürüldü. Biz bu insanların həyatlarını qurtarmaqda acizdik. Qızgınlıq və qorxu içərisində olan bizlər günahkar axtarırdıq və bu günahkarı “Rus hökuməti ilə onun yalançı siyasəti” olaraq müəyyən etdik. Biz, sosial baxımdan yetişmiş

insanlara xas bir çaşqınlıq içərisində bir künden digərinə sovrulurduq. Rus hökumətinə qarşı dünənki inamımız nə qədər korkoranə və əsassız idisə, bugünkü günahlandırmaqlarımız da o qədər korkoranə və əsassızdır. O zamanlar rusların bilərəkdən ağır və qətiyyətsiz davrandıqları, yerli erməniləri qətl etmək üçün türklərə imkan yaratdıqları söylenirdi. Guya, ruslar Ermənistanı boşaltmaq və oralara kazakları yerləşdirmək üçün belə davranır, Kont Lobanov-Rostovskinin hər kəs tərəfindən bilinən “ermənisiz Ermənistan” planı həyata keçirilmiş. Yalnız xalq deyil, komitəmiz və ağılı başında olan yoldaşlarımızın da bir çoxu belə düşünürdü.

Biz, rus hökumətinin ermənisiz bir Ermənistan planının Türkiyə ermənilərinin müdafiəsini necə olursa olsun öz üzərinə almaq üçün bir səbəbin olmadığını anlamaq istəmirdik. Belə bir plan, əlbəttə, yox idi. Biz ancaq öz istəklərimizi rus

hökumətinə aid edərək, onu xəyanətdə günahlandırırıq.

Təbii ki, bizim könüllü dəstələrimiz Vanı və Muşu tezliklə ələ keçirməyə çalışırdılar. Ora-lara erməniləri qurtarmaq üçün gedirdilər. Əslində rus ordu hissələri erməni könüllülərindən əmələ gəlmirdi və onların fərqli məqsədləri var idi. Onlarda görünən və bizim bir xəyanət olaraq qiymətləndirdiyimiz ağır və qətiyyətsiz davranış, rus komandanlarının qeyriadi zəifliyiylə (belə zəiflik digər cəbhələrdə də görünmüşdür) və ya bizim tərəfdən bilinməyən ümumi hərbi qaydalarla açıqlana bilər.

Bu hadisələri, qeyriadi və çox maraqlı olduğu baxmayaraq, ələ almamağımız lazım idi. Biz siyasi bir komitə olaraq məsələmizin rusları maraqlandırmadığını və onların lazım olduğu bizim cəsədlərimizi tap-talayaraq keçib gedəcəklərini unutmuşduq. Bunu anlamadığımızı, bilmədiyimizi söyləyə bilmərəm. Əlbəttə, bildik, lakin bəzən müharibənin ancaq erməni məsələsinə görə başladıldığını saflıqla düşünürdük. Ruslar hücumu keçdikdə, onların erməniləri qətl etmələri üçün türklərə imkan verdiklərinə inandığımız. Biz hər iki

haldə məqsəd və niyyətləri qarışdırırdıq. Rusların xəyanətlərini axtarırdıq və əlbəttə, tapırdıq. Altı ay əvvəl də rusların xeyirxahlıqla yaxınlaşmalarının isbatını eyni bu şəkildə axtarmış və tapmışdıq. Pis taledən

şikayət etmək və fəlakətlərimizin səbəblərini başqalarında axtarmaq acınacaqlı bir vəziyyətdir. Bu, bizim milli psixologiyamızın bir xüsusiyyətidir. Daşnaksütyun komitəsi bundan qaça bilməmişdir.

Rusların bizə qarşı təhrikəci davranmalarında sanki xüsusi bir təsəlli var idi. Sanki saf və uzaqqören olmadığımız bir qəhrəmanlıq idi və nəticədə ələ bir vəziyyətə düşdük ki, istəyən hər kəs bizi asanlıqla aldatdı, xəyanət etdi, kəsdi və başqalarının kəsmələrinə imkan verdi...”

1923-cü ilin aprel ayında Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirilən konfransında çı-xış edən O.Kaçaznunun erməni millətinə mənsub olmasına baxmayaraq, konfransdakı çıxışı bu gün bütün dünyada dillər əzbəri olan “erməni soyqırımı”nın uydurma olduğunu rəsmən ortaya qoyur.

Yuxarıda bəzi bölümlərini qeyd etdiyimiz raportu yazanın müharibədə döyüşən tərəflər-

dən birinin başında və üstəlik, “soyqırımı” uğradığı iddia edilən tərəfin Baş naziri olduğu nəzərə alındıqda bu qeyd etdiklərimiz daha ciddi əhəmiyyət qazanır. “Soyqırımı” uğradıqları iddia edilən ermənilərin Baş nazirləri, baş verən hadisələri bir müharibə olaraq dəyərləndirir və ən önəmlisi ermənilərin imperialist güclərə alət olduqlarını açıq ürəklə ortaya qoyur. Beləliklə, Daşnaksütyun komitəsinin lideri, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznunun 1923-cü ilin aprel ayında Buxarestdə keçirilən Daşnaksütyun konfransına təqdim etdiyi raportdan bu nəticələr ortaya çıxır: ermənilər Osmanlı dövlətinə xəyanət edib əvvəl ruslara, daha sonra fransızlara və ingilislərə qeydsiz-şərtsiz bağlanmışlar; Osmanlı dövlətinin köçürülmə qərarı müdafiə məqsədinə uyğun olmuşdur; ermənilər dənizdən-dənizə proyekt kimi bir arzuya qapılmış və bu istiqamətdə təhrik edilmişlər; Daşnaksütyun komitəsi xaricində bir günahkar ax-tarılmamalıdır.

Bu qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq ortaya bir sual çıxır: “Bu gün “erməni soyqırımı” iddialarını müzakirə edən və “erməni soyqırımı” haqqında qərarlar alan ölkələr Ermənistanın ilk Baş nazirinə güvənmirlərsə, kimə güvənirlər? Heç şübhəsiz, Ermənistanın ilk Baş naziri, erməni millətinin tarixində xüsusi bir yeri olan Daşnaksütyun komitəsinin lideri O.Kaçaznunun raportu imperalizmin böyük yalanına son verir!..

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, daşnakların Azərbaycan türklərinin ata-baba yurdu olan İrəvan xanlığında elan etdikləri “Ermənistanın” ərazisi bu gün 46,200 kv. km. çatdırılmışdır. Minillərdir bu torpaqlarda yaşayan Azərbaycan türkləri ata-baba yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalmış, qaçqın vəziyyətinə düşmüşlər. Bütün bunlara baxmayaraq bugünkü “Ermənistan” Azərbaycanla olan sərhədlərini tanımadığı kimi, Türkiyə dövləti ilə olan sərhədlərini də tanımır, yeni Qars və Gümrü müqavilələrini qəbul etmir. Bəli, onlar bacarıqsız və bəsiretsiz idarəçilərin əlində qalıb, dünya imperalizminin bir maşası olaraq istifadə olunurlar.

Hesab edirik ki, Ermənistanın ilk Baş naziri O.Kaçaznunun Daşnaksütyun komitəsinin Buxarestdə keçirdiyi konfransına təqdim etdiyi raportu çox sayda dillərə tərcümə etdirilib dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalıdır. Biz, bu raportun tərcümələri ABŞ Təmsilçilər Məclisi, Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsinə, ingilislərin, fransızların, almanların və “erməni soyqırımı”nı qəbul edən ölkələrin Milli Məclislərinə təqdim edilməlidir, düşüncəsindəyik. Qoy onlar “erməni soyqırımı” və ya “ermənilərə qarşı törədilən qətlamları” tarixi həqiqətlərə nə qədər uyğun olduğunu Ermənistanın ilk Baş nazirindən öyrənsinlər!..

Fazil QARAOĞLU,
professor

Laçınlar oylağı

Mayın 18-də Laçın rayonunun Ermənistan silahlı

Ölkəmizin cənub-qərbində, dağlıq ərazidə (işğalçı Ermənistanla sərhəddə) yerləşən Laçın rayonu səfəli təbiəti, zəngin tarixi-mədəni abidələri ilə məşhur idi. Dünyada nadir ağac sayılan qırmızı dəmi-rağac meşələri bu rayonun ərazisində yerləşir. Laçın mineral suları, kobalt, uran, civə,

qızıl, dəmir, müxtəlif rəngli mərmər yataqları, dərman bitkiləri ilə zəngin bölgədir. 1992-ci ilin mayında Laçını işğal edən erməni silahlı qüvvələri bölgənin təbii ehtiyatlarını, maddi-mədəni sərvətlərini də talan ediblər.

İşğaldan əvvəl Laçın rayonunda 217 mədəniyyət müəssisəsi, 142 səhiyyə obyekt, 133 idarə və müəssisə, 100 ümumtəhsil məktəbi, 5 məktəbəqədər müəssisə, 5 musiqi məktəbi, 1 internat məktəbi, 1 texniki-peşə məktəbi vardı.

Rayonun ərazisi vaxtilə (XVIII əsr) Qarabağ xanlığının tərkibində, XIX əsrdə Şimali Azərbaycanın çar Rusiyasına birləşdirilməsindən sonra isə Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasının tərkibində olub. 1918-1920-ci illərdə rayon Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Qarabağ general-qubernatorluğunun tərkibinə, sovetləşmədən sonra isə Şuşa qəzasının tərkibinə verilib. 1923-cü ildə Respublika Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarı ilə Qubadlı, Kəlbəcər və Laçın torpaqları ərazi-inzibati vahid olaraq Kürdüstan qəzasında birləşdirilib. Qəzanın inzibati mərkəzi əvvəlcə Pircahan, sonra Minkənd, daha sonra isə Laçın olub. Laçın şəhəri (kəndi) əvvəllər Abdallar adlanıb. Laçın adı bölgəyə əslən bu torpaqdan olan yazıçı Tağı Şahbazi Simurğun təşəbbüsü ilə 1923-cü ildə verilib.

Laçın rayonu ayrıca ərazi-inzibati vahid olaraq 1930-cu ildə yaradılıb. Rayonun ərazisi 1883 kv km-dir. Heydər Əliyevin sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi dövrdə respublikamızın bütün bölgələri kimi, Laçın rayonunun da sosial-iqtisadi, mədəni həyatının inkişafı ilə bağlı mühüm qərarlar qəbul edilib.

Azərbaycan KP MK-nın və Nazirlər Sovetinin "Laçın rayonu zəhmətkeşlərinə mədəni-məişət xidmətlərini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 16 noyabr 1971-ci il və Azərbaycan KP MK-nın bürosunun "Laçın şəhərinin 50 illiyi barədə" 6 avqust 1974-cü il tarixlərdə qəbul olunmuş qərarlar rayonun sosial-iqtisadi və mədəni həyatının, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına güclü təkan vermişdi. Sonrakı illərdə rayonun yaşayış məntəqələri abadlaşdırılmış, televiziya ötürücüsü stansiyaları qurulmuş, bütün kəndlər başdan-başa elektrifikasişdırılmış, telefon, radio, o cümlədən, Laçın şəhərinə və rayonun 53 kəndinə təbii qaz çəkilməmişdi.

Laçın rayonu 120 kənddən, 1 şəhərdən və 1 qəsəbədən ibarət idi. Hazırda respublikamızın müxtəlif bölgələrində məskunlaşmış Laçın əhalisinin sayı (2008-ci il) 66 min nəfərdir.

Laçının işğal altında qalan tarixi-mədəni abidələri

1992-ci ilin 18 may işğalından öncə Laçın rayonunun ərazisində 200-ə yaxın tarixi, mədəniyyət və memarlıq abidələri, onlarla kurqan, qala tipli arxeologiya baxımından faydalı olan abidələr, çoxlu sayda qəbirüstü abidələr, stellalar, at, qoç fiqurları, süjetli daşlar qeydə alınmışdı. Ərazidə olan abidələrin əksəriyyəti Qafqaz Albaniyası dövrünün yadigarlarıdır. Mütəxəssislərin tədqiqatlarına görə, həmin abidələrinin çoxu eramızdan əvvəlcə aiddir. Bu yerlərin müəkkəb relyefi, sərt iqlimi olduğundan tarixən bir çox çay keçidlərində, yolların keçilməz hissələrində körpülər inşa edilib. Onlar

əsasən birtəgəli və yaxud ikitəgəli körpülərdir.

Aşağıda adları çəkilən abidələr rayon ərazisində olan abidələrin təxminən üçdə ikisini təşkil edir.

1. Abdallar (Bəylük) kəndi ərazisində Həkəri çayı üzərində körpü (XVIII əsr), daş qutu-dəmir dövrü, qəbiristanlıq.
2. Zabux kəndi ərazisində Sümüklü qəbiristanlığı, XVI əsrə aid Xallanlı qəbiristanlığı.
3. Malıbəy kəndi ərazisində qədim qəbiristanlıq.
4. Kosalar kəndi ərazisində IX əsrə aid Ağoğlan qəsr, qədim qəbiristanlıq.
5. Soltanlar (Hüsülü) kəndi ərazisində 1761-ci ilə aid Soltan Əhməd sarayı, XIV əsrə aid qədim qəbiristanlıq.
6. Zeyvə kəndi ərazisində Soltanbaba türbəsi, Şeyx Əhməd türbəsi, Türbə, qədim qəbiristanlıq.
7. Qaraqışlaq kəndi ərazisində XI əsrə aid məscid, Dəmirovlu Pir-Məbə.
8. Sadınlar kəndinin mərkəzində XVII əsrə aid məbə.
9. Hacılar kəndi ərazisində qədim qəbiristanlıq, bulaq (abidə).
10. Vağazin kəndi ərazisində məbə.
11. Quşçu kəndi ərazisində XV əsrə aid Uşaq qalası, böyük Bulaq, Korca bulaq, Sadınlar qalacığı.
12. Mirik kəndi ərazisində XV əsrə aid qala, məbə.
13. Bozlu kəndi ərazisində qəbiristanlıq, Xaçın yalı ərazisində XV əsrə aid Xaçın daşı.
14. Əhmədli kəndi ərazisində XVII əsrə aid məbə, "Vəng" qəbiristanlığı.
15. Minkənd kəndi ərazisində XV əsrə aid Minkənd çayı üzərində ikitəgəli, Abaxeyir ərazisində birtəgəli körpü, məbə.
16. Şeytanlı kəndi ərazisində birtəgəli körpü.
17. Qaragöl ərazisində məscid, qəbiristanlıq.
18. Hoçaz kəndi ərazisində mağara, məbə.
19. Soyuqbulaq kəndi ərazisində bulaq (abidə), məbə.
20. Zabux kəndi ərazisində körpü (1988-ci ildə dağıdılıb).
21. Güləbird kəndi ərazisində XV əsrə aid Qız qəbri abidəsi, dəmir dövrünə aid Kurqan, orta əsrə aid qədim qəbiristanlıq, bayatı ustası Sarı Aşığın qəbri.
22. Ciciimli kəndi ərazisində XVI əsrə aid

Məlik Əjdər türbəsi, XVII-XVIII əsrlərə aid türbə, orta əsrlərə aid Çoban daşı və qədim qəbiristanlıq.

23. Məlxələf kəndi ərazisində XVII əsrə aid Xəlifə türbəsi, qədim qəbiristanlıq. Sınıq körpü.

24. Aşağı Fərəcan kəndi ərazisində X əsrə aid məbə, Fərəcan-Gülbərd yolunda körpü, qədim qəbiristanlıq.

25. Sus kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq.

26. Seyidlər kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, qədim qəbiristanlıq, Pircançay üzərində qədim körpü.

27. Pircahan kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, XI əsrə aid Gavur qalası.

28. Korcabulaq kəndi ərazisində məbə.

29. Ziyrik kəndi ərazisində dəmir dövrünə aid Rizvan meşəsində kurqan.

30. Ərikli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Qarasaqqal türbəsi.

31. Piçəniş kəndi ərazisində məbə.

32. Şəlvə kəndi ərazisində məbə.

33. Qorçu kəndi ərazisində məbə.

34. Laçın şəhərində (1941-1945-ci illər) Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların xatirə kompleksi.

1992-ci ilin 18 may işğalından sonra bu tarixi, mədəni və dini abidələr erməni qüvvələri tərəfindən dağıdılıb və talan edilib

Qarabağ > Münaqişə > İşğal olunmuş rayonlar > Laçın

(İşğal tarixi: 18 may 1992-ci il)

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

69 min əhalisi olan bu səfəli məkan 120 kənddən, 1 şəhərdən və 1 qəsəbədən ibarət iidi.

Laçın 1923-cü ilə qədər Abdallar, sonra isə Laçın adlanıb.

Rayonda əsasən maldarlıq, arıçılıq, əkinçilik, taxta-şalban istehsalı inkişaf etmişdi.

Hazırda Laçın rayonunun əhalisi Azərbaycan Respublikasının müxtəlif ərazisinə səpələnmişdir.

Ümumi məlumat (işğaldan öncə):

Ümumi ərazi, [kv.km]	1883.00
Əhalinin ümumi sayı	65507
Kəndlərin sayı	125
Qəsəbələrin sayı	1
İri və orta müəssisələrin sayı	133
Məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sayı	3
Ümumtəhsil məktəblərinin sayı	101
Texniki, orta ixtisas və peşə məktəblərinin sayı	2
Ali təhsil müəssisələrinin sayı	0
Xəstəxanalar və tibb müəssisələrinin sayı	20
Mədəniyyət ocaqlarının sayı	217

Tarixi haqqında qısa məlumat

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

Şimaldan Kəlbəcər rayonu, şərqdən Xocalı, Şuşa və Xocavənd rayonları, cənubdan Qubadlı, qərbdən isə Ermənistan Respublikası ilə həmsərhəddir.

1923-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin təşkili ilə əlaqədar Şuşa qəzası ləğv olunmuş və əvəzində Ağdam qəzası təşkil edilmişdir.

1923-cü ildə Respublika Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarına uyğun olaraq Qubadlı, Kəlbəcər və Laçın torpaqları vahid qəza halında birləşdirilərək Kürdüstan qəzası yaradılmışdır. Qəza mərkəzi əvvəlcə Pircahan, sonra Minkənd, daha sonra isə Laçın təsdiq edilmişdir.

Laçın şəhərinin yerini Tağı Şahbazi Simurğ seçmiş və bu adı da ona o özü vermişdir.

Laçın rayonu 1924-cü ildə yaradılmış, ərazisi 1883 kvadrat km-dir. 01 yanvar 2004-cü il tarixə əhalisi 65507 nəfərdir. Rayonun mərkəzi Laçın şəhəridir, əhalisi 14500 nəfərdir. Rayon üzrə 15310 təsərrüfat mövcuddur.

Əhalinin sıxlığı hər kvadrat km-ə 36 nəfər, hər sakinə 18 kvadrat km sahə düşürdü.

Mərkəzləşdirilmiş su təchizatı sistemindən bir gündə 4800 kub su, qaz şəbəkəsindən 173000 kub qaz, 985000 kq maye qaz istehlak olunurdu.

Laçın şəhərinin böyüyüb inkişaf etməsində ilk addımları Tağı Şahbazi Simurğ, Hüsü Hacıyev, İsmayıl Şərifov, Cənabxış Abdullayev və onlarca başqaları atmış, onların çox böyük fədakar xidmətləri olmuşdur.

İkinci dünya müharibəsi illərində 3660 nəfər Laçın rayon sakini cəbhəyə yollanmış, onlardan 2426 nəfəri geri qayıtmamışdır.

Şosse yol Laçına 1950-ci illərin əvvəllərindən çəkilməyə başlamışdır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ara məsafəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə ara məsafəsi isə 60 km olmuşdur.

1962-ci ildən sonra isə əvvəlcə şəhərin, sonra isə kəndlərin elektrifikasişdırılması, radioləşdirilməsi və telefon xətlərinin çəkilişi işinə başlanmışdır.

Rayonun cəmi torpaq sahəsi 166488 hektar olmuşdur ki, ondan da 75781 hektarı kənd təsərrüfatına yararlı, 12102 hektarı isə əkin yeri idi. Həmin torpaqlardan 1515 hektarı sututar torpaqlardan ibarət idi.

Rayon ərazisinin 927 hektarını heyətyanı, 33205 hektarını meşə, 72000 hektarını yaylaq sahələri təşkil edirdi.

Rayonda şəhər, qəsəbə və 125 kəndin bazasında 48 şəhər, qəsəbə və kənd inzibati-ərazi vahidləri üzrə nümayəndəliklər fəaliyyət göstərirdi.

Rayonun iqtisadiyyatının əsasını heyvandarlıq və əkinçilik təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan KP MK-nin və Nazirlər Sovetinin "Dağ rayonlarının iqtisadiyyatını daha da yüksəltmək tədbirləri haqqında", "Laçın rayonu zəhmətkeşlərinə mədəni-məişət xidmətlərini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 16 noyabr 1971-ci il və Azərbaycan KP MK-nin bürosunun "Laçın şəhərinin 50 illiyi barədə" 6 avqust 1974-cü il tarixlərdə qəbul olunmuş qərarlar rayonun sosial-iqtisadi və mədəni həyatının, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına çox böyük güclü təkan vermiş, təsərrüfatların maddi-texniki bazası xeyli möhkəmlənmiş, orta məktəb məzunlarının güzəştli ali məktəblərə qəbu-

qədim yurdumuz...

qüvvələri tərəfindən işğalının 19 ili tamam oldu

luna xüsusi yer verilmişdir.

Şəhər və kəndlər abadlaşdırılmış, şəhərlərdə 1000 nömrəlik avtomat-telefon, televiziya ötürücüsü stansiyaları qurulmuş, bütün kəndlər başdan-başa telefonlaşdırılmış, radiolaşdırılmış, elektrikləşdirilmiş, Laçın şəhərinə və rayonun 53 kəndinə təbii qaz çəkilməmişdir.

Bu diqqət və qayğı sayəsində onlarla təhsil, mədəniyyət, məişət, səhiyyə obyektləri, heyandarlıq kompleksləri və sair sosial-mədəni və kənd təsərrüfatı obyektləri tikilib istifadəyə verilmişdir. Kəndlərə şosse yollar çəkilmiş, Şuşa-Laçın yolu əsaslı surətdə yenidən tikilmiş, asfalt zavodları, daş karxanaları, əhəng, pemoksol, yerli sənaye, toxuculuq sexləri istifadəyə verilmiş, Sumqayıt Alüminium və maşınqayırma zavodlarının, Bakı 1Nə-li tibb texnikumunun filialları açılmış, mərmər yataqları istifadəyə verilmiş, ticarət, ictimai-iaşə, mədəniyyət, rabitə və kommunal xidmətlərin şəbəkələri xeyli genişləndirilmişdir.

Görülmiş tədbirlər nəticəsində rayonda 133 idarə və müəssisə, o cümlədən 23 tikinti və 16 sənaye müəssisələri fəaliyyət göstərmişdir.

Rayonda 1 ədəd avtovağzal, 82 avtobus dayanacağı, 2130 km uzunluğunda avtomobil yolları, 92 ədəd körpü, 1187 km uzunluğunda su kəməri, 33 su anbarı, cəmaşırxana, 15 km uzunluğunda mərkəzi kanalizasiya, 20 km uzunluğunda istilik şəbəkəsi, 14 hamam, 8 ədəd yanacaq doldurma stansiyası, 2636 km uzunluğunda elektrik hava xətləri, 498 km uzunluğunda qaz kəməri, 10200 km uzunluğunda radio-telefon kommunikasiya xətləri, 3 ədəd televiziya stansiyası və ötürücülər və sair mövcud olmuşdur.

1992-ci ilin mayın 18-də Laçın rayonu xəyanətin qurbanı oldu və erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildi.

Laçının işğalı ilə əlaqədar rayona 7,1 milyard ABŞ dolları dəyərində ziyan dəymişdir.

264 nəfər şəhid olmuş, 65 nəfər girov götürülmüş, 103 nəfər əlil olmuşdur. Rayon üzrə 1 yaşdan 16 yaşadək mövcud olan 24374 nəfər uşaqdan 18 nəfəri şəhid, 225 nəfəri əlil olmuş, 1071 nəfəri, o cümlədən 31 nəfəri hər iki valideynindən yetim qalmışdır.

Bütün var dövlətlərimizi yeraltı və yerüstü sərvətlərimiz talan-qarət olmuş, torpaqlarımız hərraca qoyulmuş, ata-baba qəbiristanlıqlarımız düşmən tapdağında qalmış, rayonun 65507 nəfər əhalisi Respublikanın 59 şəhər və rayonlarına, "Taxta-körpü" qışlaqlarındakı 84 obaya məcburi köçkün düşmüşdür.

İqtisadi-təsərrüfat potensialı

Rayonda iri dövlət müəssisələrindən olan 9 heyvandarlıq sovxozu, o cümlədən Kirov adına südçülük damazlıq sovxozu, yağ-pendir zavodu, konserv zavodu, et tədarükü və qəbulu məntəqəsi, yun və gön-dəri qəbulu idarəsi, kimya birliyi, baytarlıq müalicəxanası, tikinti materialları istehsalat birliyi, ağac emalı sənayesi, yol və tikinti quraşdırma idarəsi, Sumqayıt Alüminium və maşınqayırma zavodlarının filialları, yüngül sənaye və yerli sənaye kombinatları, iki ədəd asfalt zavod, beton zavod, texniki-təchizat birliyi, suvarma sistemləri idarəsi, 23 tikinti idarəsi, mərmər, əhəng, pemoksol və toxuculuq sexləri, iki ədəd daş karxanası, avtonəqliyyat müəssisəsi, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, ticarət, ictimai-iaşə, rabitə, məişət, kommunal müəssisələri və digər idarə və müəssisələr fəaliyyət

göstərirdi.

Ümumiyyətlə, rayonda 133 iri və xırda idarə, müəssisə və təşkilat, 52 kolxoz, 9 sovxoz və payçı kəndli fermer təsərrüfatı fəaliyyət göstərmişdir.

Nəqliyyat infrastrukturu

Dağlıq Qarabağı Ermənistan Respublikasının Gorus rayonu ilə birləşdirən Respublika əhəmiyyətli şosse yolun uzunluğu Laçın şəhərindən Gorus rayonuna kimi 54 km, Şuşa rayonuna isə 40 km, cəmi 94 km-dir.

Respublika əhəmiyyətli Laçın-Qubadlı

yolu 77 km-dir.

Rayon üzrə cəmi 2130 km uzunluğunda Respublika və yerli əhəmiyyətli yol, 92 ədəd körpü vardır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ara məsəyəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə 60 km-dir.

Tarixi və memarlıq abidələri

Rayonun ərazisində 200-ə yaxın tarixi, mədəniyyət və memarlıq abidələri, onlarla kurqan, qala tipli arxeologiya baxımından faydalı olan abidələr, çoxlu sayda qəbirüstü abidələr, stellalar, at, qoç fiqurları, süjetli daşlar, eləcə də bu ərazi çoxlu təbii sərvətləri, qiymətli minələr suları ilə zəngindir.

Bu ərazidə olan abidələrin əksəriyyəti Qafqaz Albaniyası dövrünün yadigarlarıdır. Alimlərimizin verdiyi məlumata əsasən bu ərazidə olan Qafqaz Albaniyası dövrü abidələrinin bir çoxu bizim eramızın xristianlıqdan əvvəlki dövrünə aiddir.

Bu yerlərin mürekkəb relyefi, sərt iqlimi bir çox çay keçidlərində, yolların keçilməz hissələrində körpülərin inşasına səbəb olmuşdur. Onlar əsasən bir təğli və yaxud iki təğli körpülərdir.

Rayonun ərazisində aşağıda adları çəkilən abidələr rayon ərazisində olan abidələrin yalnız 70%-ə qədərini təşkil edir.

1. Abdallar (Bəylük) kənd ərazisində: Həkəri çayı üzərində körpü XVIII əsr, daş qutu-dəmir dövrü, qəbiristanlıq.

2. Zabux kəndi ərazisində: Sümüklü qəbiristanlığı, XVI əsrə aid Xallanlı qəbiristanlığı.

3. Malıbəy kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq.

4. Kosalər kəndi ərazisində IX əsrə aid Ağoğlan qəsri, qədim qəbiristanlıq.

5. Soltanlar (Hüsülü) kəndi ərazisində: 1761-ci ilə aid Soltan Əhməd sarayı, XIV əsrə aid qədim qəbiristanlıq.

6. Zeyvə kəndi ərazisində Soltanbaba türbəsi, Şeyx Əhməd türbəsi, Türbə, qədim qəbiristanlıq.

7. Qaraqışlaq kəndi ərazisində XI əsrə aid məscid, Dəmirovlu Pir-Məbə.

8. Sadınlar kəndinin mərkəzində XVII əsrə aid məbə.

9. Hacılar kəndi ərazisində: qədim qəbiristanlıq, bulaq (abidə).

10. Vağazin kəndi ərazisində məbə.

11. Quşçu kəndi ərazisində XV əsrə aid Uşaq qalası, böyük Bulaq, Korca bulaq, Sadınlar qalacığı.

12. Mirik kəndi ərazisində XV əsə aid qala, məbə.

13. Bozlu kəndi ərazisində qəbiristanlıq, Xaçın yalı ərazisində XV əsrə aid Xaçın daşı.

14. Əhmədli kəndi ərazisində XVII əsrə aid məbə "Vəng" qəbiristanlığı.

15. Minkənd kəndi ərazisində XV əsrə aid Minkənd çayı üzərində ikitağlı, Abaxeyir ərazisində bir təğli körpü. Məbə.

16. Şeytanlı kəndi ərazisində Birtəğli körpü.

17. Qaragöl ərazisində məscid, qəbiristanlıq.

18. Hoçaz kəndi ərazisində mağara, məbə.

19. Soyuqbulaq kəndi ərazisində Bulaq (abidə), Məbə.

20. Zabux kəndi ərazisində körpü (1988-ci ildə dağıdılıb).

21. Güləbird kəndi ərazisində XV əsrə aid Qız qəbri abidəsi, dəmir dövrünə aid Kurqan, Qız qəbri (kurqan), orta əsrə aid Qədim qəbiristanlıq, Bayatı ustadı Sarı

Aşığın qəbri.

22. Ciciimli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Məlik Əjdər türbəsi, XVII-XVIII əsrlərə aid türbə, orta əsrlərə aid Çoban daşı və qədim qəbiristanlıq.

23. Məlxələf kəndi ərazisində XVII əsrə aid Xəlifə türbəsi, qədim qəbiristanlıq. Sınıq körpü.

24. Aşağı Fərəcan kəndi ərazisində X əsrə aid məbə, Fərəcan Güləbird yolunda körpü, qədim qəbiristanlıq.

25. Sus kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq.

26. Seyidlər kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, qədim qəbiristanlıq, Pircançay üzərində qədim körpü.

27. Pircahan kəndi ərazisində XVII əsrə aid bulaq, XI əsrə aid Qovur qalası.

28. Korbubulaq kəndi ərazisində məbə.

29. Ziyrik kəndi ərazisində dəmir dövrünə aid Rizvan meşəsində kurqan.

30. Ərikli kəndi ərazisində XVI əsrə aid Qaraşaaqal türbəsi, araxışda türbə və qədim qəbiristanlıq.

31. Piçəniş kəndi ərazisində məbə.

32. Şəlvə kəndi ərazisində məbə.

33. Qorçu kəndi ərazisində məbə.

34. Laçın şəhərində (1941-1945-ci illər) Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların xatirə kompleksi.

1924-cü ildən sonra rayonda inşa olunmuş körpülər, bulaqlar, abidələr və abidə kompleksləri və s.

Qeyd: Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı zamanı rayonda mövcud olan bu tarixi, mədəni və dini abidələr dağıdılmışdır.

Görkəmli şəxslər haqqında məlumat

Laçın rayonunun təbiəti, coğrafi relyefi, havası, suyu, orada yaşamış insanların bir çoxunun igid, qəhrəman, mərd, mübariz, görkəmli şəxsiyyətlər kimi yetişmələrinə və formalaşmalarına heç şübhəsiz ki, çox böyük təsir göstərmişdir.

Məhz bütün bunun nəticəsidir ki, bir vaxtlar Laçın dağlarında at oynadan Soltan bəy erməni quldurlarının hücumlarının qarşısını qəhrəmanlıqla almış və Zabuxçayda Andranikin qoşununu dar-madağın etmişdir.

İsmayıl Mirzəyev, Ocaqqulu Musayev, Abdulla Hüseynov kimi görkəmli inqilabçılar məhz Laçın rayonunda yetişmişlər.

Böyük Vətən Müharibəsində Polşa torpaqlarının azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdəki şücaətinə görə laçınlı Əvəz Verdiyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək fəxri ada layiq görülmüşdür.

O vaxtlar yerli camaatda elmə, maarifə, həvəs oyatmaq üçün 70-ci illərdə "Qabaqcıl maarif xadimi" fəxri adına layiq görülmüş, dünyalarını dəyişmiş Ələsgər Məmmədov, İdris Xəlilov, filologiya elmləri doktoru Xasay Cabbarov, fəlsəfə elmləri namizədi Salman Salahov, hazırda professor Şahbaz Muradov, tarix elmləri doktoru, professor Oktay Əhmədov, coğrafiya elmləri namizədi Malik Mirzəyev, riyaziyyat elmləri namizədi Sovet Möhbəliyev, tibb elmləri namizədi Əvəz Zeynalov, aviasiya texnika elmləri namizədi polkovnik Şamil Məmmədov, riyaziyyat elmləri namizədi Mustafa Qarayev, "Şərəf nişanı" ordenli filoloq Tofiq Nəcəfov, Baxışzadə Həsənlı, Müseyib Axundov, Qurban İbrahimov, Musa Quluyev və onlarca başqa elm fədailəri gecə-gündüz əhalinin savadlanması üçün əllərindən gələni etmişlər.

Heyvandarlıqda qazanılan nailiyyətlərə görə Laçın rayonunu nəinki respublikada, hətta o vaxtlar bütün keçmiş SSRİ miqyasında tanınan adamlar az olmamışdır.

Adi kəndli, hes bir savadı olmayan keçmiş Leninkənd sovxozunun baş çobanı Həsən Cümşüdəv hələ 1936-cı ildə "Lenin" ordeni ilə, bir neçə il sonra isə onun oğlu Əkbər Cümşüdəv Moskvada keçirilən Xalq Təsərrüfatı nəaliyyətləri sərgisində "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

70-ci illərdə Kirov adına sovxozun sağıcısı, Qəhrəman ana Şerqiyyə Vəliyeva Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1980-ci illərdə isə Lenin adına sovxozun baş çobanı Cabbar Cabbarov keçmiş "SSRİ Dövlət mükafatı laureatı" adına layiq görülmüşdür.

Laçın şəhəri ilə həmyaşid olan, ömrünün 55 ilini Laçın rayonunun ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi həyatının inkişafına sərf etmiş, "Şərəf nişanı", "Xalqlar dostluğu", "Oktyabr inqilabı", 3 ədəd

Qırmızı əmək bayrağı və "Azərbaycan bayrağı" ordenləri ilə təltif olunmuş Muradxan Cabbarov bu gün də bütün çətinliklərə sinə gərərək köçkünlük dövründə öz qaynar fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

Qarabağ torpaqları uğrunda gedən döyüşlərdə fədakarlıq göstərmiş və ölüm-lərindən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı kimi fəxri ada layiq görülmüş həmyerlilərimiz mərhum Kamil Nəsimov, İsrail Şahverdiyev, Oktay Gülləliyev, Fazil Mehdiyev, Qorxmaz Eyvazov və onlarca "Azərbaycan bayrağı" və digər ordenlərə layiq görülmüş mərd, mübariz insanlar məhz Laçın rayonunun yetirmələri olmuşdur.

Şüar: Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!

ADR-in rəsmi xəritəsi
Paytaxt Bakı
Dil(lər) Azərbaycan dili
Pul vahidi Manat
Sahəsi 139 831 km²
Əhalisi təxm. 2 000 000
İdarəetmə forması Parlament respublikası

Milli Şuranın sədri - 1918
Məmməd Əmin Rəsulzadə
Baş nazir - 1918 - 1919
Fətəli Xan Xoyski - 1919 - 1920
Nəsim bəy Yusifbəyli
Varislik
← **Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikası**
← **Rusiya İmperiyası Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası** →
Zaqafqaziya Sosialist Federativ Sovet Respublikası
→

Azərbaycan Demokratik Respublikası (Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti) - Yaxın Şərqdə ilk demokratik dövlət. ADR 27 may 1918-ci ildə Tiflis şəhərində Azərbaycan Milli Şurası tərəfindən bəyan edilmişdir. İrəvan şəhəri və quberniya əraziləri güzəştə gəldikdən sonra 1918-ci il mayın 28-də özünün müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi 99908,86 km² təşkil edirdi. 13983,1 km² ərazi isə mübahisəli ərazi kimi qəbul olunaraq gələcək danışıqlar prosesində həll olunması nəzərdə tutulmuşdu.

İnzibati-ərazi vahidləri

Ermənistana güzəşt edilən İrəvan quberniyasının ərazisi 8913,17 km² (ərazisi - Yeni-Beyazid qəzası, İrəvan qəzasının 3/5-i, Eçmiədzin qəzasının 1/4-i, Aleksandropol qəzasının 1/4-i daxil idi ; əhalisi 321 min nəfər olmuşdur ki, bunun da 230 mini erməni , 80 min müsəlman , 5 min yezidi kürd və 6 mindigər millətlər) təşkil edirdi. Edilən güzəştdən sonra ermənilər AzərbaycanınNaxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ ərazilərinin Ermənistana birləşdirilməsi iddiası ilə çıxış etdilər. Lakin 1918-1920-ci illərdə İrəvan quberniyasından başqa əraziləri ələ keçirə bilməyən ermənilər 1920-ci il aprelin 28-də, Azərbaycan Sovet Rusiyası tərəfindən işğal edildikdən sonra bolşeviklərin himayəsi ilə yeni ərazilər əldə etməyə nail oldular.

30 may 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması haqqında dünya dövlətlərinə radioteleqramlar göndərilib. Dünyanın aparıcı dövlətlərinin xarici işlər nazirlikləri Azərbaycanda müstəqil respublikanın yaradılması haqqında informasiya aldılar.

Radioteleqramlar İstanbula, Berlində, Vyanaya, Parisə, Londona, Romaya, Vaşinqtona, Sofiyaya, Buxarestə, Tehrana, Madriddə, Moskvaya, Stokholma, Tokiyo və digər paytaxtlara göndərilmişdi

Bakı şəhəri Stepan Şaumyanın başçılığı altında Bolşevik Bakı Soveti və Daşnak silahlı dəstələrinin nəzarətində

olduğu üçün, Azərbaycan hökuməti müvəqqəti olaraq Gəncə şəhərində yerləşmişdir.

4 iyun 1918 - Batumda aparılan danışıqların yekunu olaraq Xalq Cümhuriyyəti ilə Osmanlı arasında "Sülh və dostluq haqqında" müqavilə imzalanıb. Müqaviləni Azərbaycan tərəfdən Milli Şuranın sədri M.Rəsulzadə və xarici işlər naziri M.Hacinski , Osmanlı tərəfdən ədliyyə naziri Xəlil bəy və Qafqaz cəbhəsinin komandanı Vahib paşa imzalamışdı. Bu müqavilə ilə Xalq Cümhuriyyəti birinci olaraq Osmanlı tərəfindən tanınıb. Müqavilədə Osmanlı dövləti Xalq Cümhuriyyətinə hərbi yardım göstərmək barədə öhdəlik götürüb

17 iyun 1918 - Gəncədə ilk iclasını keçirən Azərbaycan Milli Şurası ölkədə yaranmış ağır vəziyyəti nəzərə alaraq öz fəaliyyətini dayandırmaq və yeni parlament (Müəssislər Məclisi) çağırılanaqədək bütün hakimiyyəti (qanunvericilik və icra) Nazirlər Şurasına vermək barədə qərar qəbul edib. Bu Nuru paşanın tələbi idi. Həmin gün Fətəli xan Xoyskinin başçılıq etdiyi Nazirlər Şurası istefa verib və onun rəhbərliyi ilə ikinci hökumət qurulub

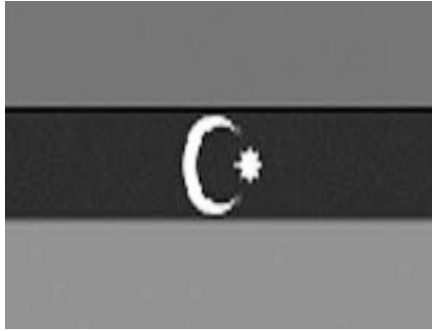
24 iyun 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk bayrağı qəbul edilib. Hökumətin qərarı ilə qırmızı parça üzərində ağ rəngli aypara və səkkizguşəli ulduz təsvir edilmiş bayraq Cümhuriyyətin müvəqqəti rəmzi elan edilib. Azərbaycanın indiki üçrəngli (mavi, qırmızı, yaşıl) bayrağı isə dövlət rəmzi olaraq 1918-ci ilin noyabrında qəbul edildi

26 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyətinin hökuməti Azərbaycanın ilk Milli Ordu hissəsinin - əlahiddə diviziyanın yaradılması barədə qərar qəbul edib. Həmin dövrdə Cümhuriyyət hökumətinin tabeliyində olan hərbi qüvvələr türk (Osmanlı) ordu hissələri ilə birlikdə ("Qafqaz İslam Ordusu") Nuru paşanın komandanlığı altında "Bakı Kommunası"nın qoşunları ilə qızğın döyüşlər aparırdı. Cümhuriyyətin Hərbi Nazirliyinin təşkili barədə qərar bir qədər sonra, avqustun 1-də verildi. Nazirlik özü isə 1918-ci ilin dekabrında fəaliyyətə başladı. Keçmiş çar Rusiyası ordusunun generallarından Səməd bəyMehmandarov hərbi nazir, Əliağa Şıxlinski hərbi nazirin müavini təyin edildilər.

27 iyun 1918 - Azərbaycan və türk (Osmanlı) hərbi qüvvələrindən ibarət Qafqaz İslam Ordusu Göyçay yaxınlığındakı döyüşdə "Bakı Soveti"nin qoşunlarını məğlub edib. Bu zəfərdən sonra Qafqaz İslam Ordusunun hissələri daşnak-bolşevik qoşunlarının hücumlarını dayandıraraq əks-hücuma keçməyə başlayıblar

27 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyətinin hökuməti "Dövlət dili haqqında" qərar qəbul edib. Azərbaycan (türk) dili Cümhuriyyət ərazisində dövlət dili elan olunub

Azərbaycan Demokratik Respublikası

Bayraq

2 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədri və daxili işlər naziri Fətəli xan Xoyski ölkədə ilk polis bölmünün yaradılması barədə əmr verib. Bununla Azərbaycan polis orqanlarının əsası qoyulub.

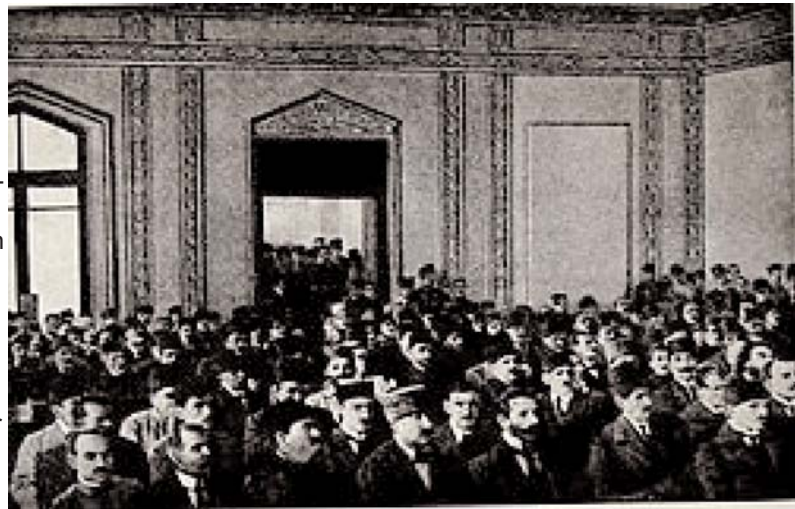
10 iyun 1918 - Azərbaycan və türk (Osmanlı) hərbi qüvvələri (Qafqaz İslam Ordusu) Kürdəmir yaxınlığındakı döyüşdə daşnak-bolşevik "Bakı Soveti"nin qoşunlarını məğlub ediblər. Kürdəmir qəsəbəsi işğalçılardan azad olunub. Bu qələbədən sonra Qafqaz İslam Ordusunun daşnak-bolşevik qüvvələri üzərinə geniş əks-hücumu başlanıb. İyulun 14-də azərbaycanlı-türk qoşun hissələri strateji əhəmiyyətli Kərar dəmir yolu stansiyasını ələ keçiriblər

15 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyəti hökuməti azərbaycanlılara qarşı soyqırımı cinayətlərinin araşdırılması üçün Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası yaradıb. Komissiya 1918-ci ilin mart qırğınları ilə yanaşı, XX əsrin əvvəlindən ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri digər qətlamlar haqqında çoxsaylı materiallar toplamış, Cümhuriyyət hökumətinin qərarı ilə 31 mart "Soyqırımı günü" elan edilmişdi. Azərbaycanın sovetləşməsindən sonra bu tarix gizlədildi

20 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyəti və türk (Osmanlı) qüvvələrinin Nuru paşanın komandanlığı altındakı birgə Qafqaz İslam Ordusu daşnak-bolşevik "Bakı Kommunası" qoşunlarına daha bir zərbə endirərək Şamaxı şəhərini azad ediblər. Bu arada türk qoşunları cənubdan (indiki Neftçala rayonu

Gerb

ərazisi) Bakı istiqamətinə irəliləməyə başlamışdı
6 sentyabr 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin nümayəndə heyəti İstanbulda Osmanlı dövlətinin rəhbərliyi ilə görüşüb. Milli Şuranın sədri M.Rəsulzadə, "Müsavat" fraksiyasının üzvü X.Xasməmmədov və general S.Səfikürdskinin daxil olduğu heyət Osmanlının yeni sultanı VI Mehmet Vahdetdin tərəfindən qəbul edilib. Bu, Xalq Cümhuriyyətinin rəsmi heyətinin ilk xarici səfəri idi. Osmanlı hərbi rəhbərliyinin (Ənvər paşa) də

Azərbaycan Demokratik Respublikası Parlamentinin birinci iclası, 1918-ci il

iştirak etdiyi görüşdə Xalq Cümhuriyyətinə hərbi yardım və Bakının azad olunması məsələsi əsas mövzu olub. Bu görüşdən sonra Bakının azad olunması barədə həlledici hücum barədə qərar verildi

1918-ci il sentyabrın 15-də baş verən ağır döyüşlərdən sonra, Azərbaycan Demokratik Respublikasının milli ordusunun və Nuru Paşanın başçılıq etdiyi

Osmanlı Türk İslam Ordusunun hissələri Bakını bolşevik, erməni-daşnak və ingilis hərbi dəstələrindən azad etmişdir və müstəqil Azərbaycan hökuməti Bakıya köçmüşdür.

28 may 1919 - Əlimərdan bəy Topçubaşovun başçılıq etdiyi Azərbaycan nümayəndə heyəti Paris sülh konfransında ABŞ prezidenti Vudro Vilsonla görüşərək Xalq Cümhuriyyətinin tanınmasını xahiş edib. Antitürk və ermənipərəst mövqeyi ilə seçilən Vilson bu xahişi rədd edib

16 iyun 1919 - Azərbaycanla Gürcüstan arasında hərbi müttəfiqlik paktı imzalanıb. Razılaşmaya əsasən, Azərbaycan gürcü tərəfə neft verməklə əvəzində silah və texnika almağa başladı. Hərbi paktı görə, tərəflər Rusiyanın hərbi təcavüzünə qarşı bir-birine dəstək verməli idilər. Lakin 1920-ci ilin aprelində bolşevik Rusiyasının Azərbaycana hücumu zamanı Gürcüstan bu öhdəliyə deyil, özünün müstəqil-

liyinin tanınması barədə ruslarla separat danışıqlara üstünlük verdi

➤ Məhəmməd Əmin Rəsulzadə

➤ Əlimərdan bəy Topçubaşov
➤ Fətəli xan Xoyski
➤ Nəsim bəy Yusifbəyli
➤ Əhməd bəy Pepinov
➤ Camo bəy Hacinski
➤ Xudadad bəy

Məlikaslanov

➤ Əkbər ağa Şeyxülislamov
➤ Məmməd Yusif Cəfərov
➤ Xosrov bəy Sultanov
➤ Xəlil bəy

Xasməmmədov

Azərbaycan Demokratik Respublikası Parlamentinin birinci iclası, 1918-ci il İstiqlal Bəyannaməsi bütün türk-müsəlman dünyasında, ümumiyyətlə bütün Şərqdə ilk dəfə olaraq demokratik parlamentli müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradılmasını xəbər verirdi. Azərbaycan Milli Şurasının İstiqlal Bəyannaməsində deyilirdi:

1. Bu gündən etibarən

Azərbaycan xalqı hakimiyyətə malik olduğu kimi, Cənub-Şərqi Zaqafqazıyanı əhatə edən Azərbaycan da tam hüquqlu müstəqil bir dövlətdir.

2. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin idarə forması Xalq Cümhuriyyətidir.

3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bütün millətlərlə, xüsusilə qonşu olduğu millətlər və dövlətlərlə mehriban münasibətlər yaratmaq əzmindədir.

4. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti milliyyətindən, dinindən, sinfindən, silkindən və cinsindən asılı olmayaraq öz sərhədləri daxilində yaşayan bütün vətəndaşlarının hüquqlarının təminatçısıdır.

5. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz ərazisi daxilində yaşayan bütün millətlərin sərbəst inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır.

6. Müəssislər Məclisi toplanıncaya qədər Azərbaycanın başında xalqın seçdiyi Milli Şura və Milli Şura qarşısında məsuliyyət daşıyan Müvəqqəti hökumət durur.[1]

Azərbaycan Demokratik Respublikası rəhbəri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin təklifi ilə ruhani idarələrini müsəlman məmurlarına həvalə etmək-lə Tiflis şəhərindəki ruhani idarələrinin bazasında Bakıda vahid, müsəlman ruhani idarəsinin yaradılması qərara alındı.

Azərbaycan Demokratik Respublikası hökuməti müsəlmanlar üçün Qafqaz müsəlmanlarının vahid ruhani idarəsinin yaradılmasına nail oldu. 1918-ci il dekabrın 11-də çar hökuməti orqanlarının təyin etdiyi Qafqaz Şeyxülislamı M.Ə.Pişnaməzadə vəzifəsindən istefa verdi. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti sosial təminat və dini etiqad naziri Musa bəy Rəfiyevinşərəncamı ilə 48 yaşlı axund Ağə Əlizadə Qafqaz müsəlmanlarının birgə ruhani idarəsinin sədri, Şeyxülislam təyin edildi. Yeni Şeyxülislam məzhəb ayrışeçkiliyini rədd

edən, mütərəqqi fikirli, milli heysiyyəti güclü olan, parlamentin işinə kömək edən bir şəxs idi.

Molla Ağə Əlizadə Azərbaycanda ilk Demokratik Respublikanın yaranmasını ürəkədən alqışlayan din xadimlərindən idi. Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranmasının birinci ildönümü münasibətilə o demişdir: "Azadlığı yalnız müstəqil yaşamaq yolu ilə qorumaq və müdafiə etmək olar. Öz əqidəsini və fikrini şövqlə söyləmək və öz bəşəri iradəsini ifadə etmək yalnız müstəqil ölkədə mümkündür. Asılı olmayan tədris ocaqlarında — orta və ali məktəblərdə ölkənin camaatının faydalana biləcəyi bütün biliklərə yiyələnmiş şüurlu adamlar yetişər. Allah-təalanın

İlk dəfə Azərbaycan Demokratik Respublikasının suverenliyinin elan edildiyi binaya vurulan lövhə, Tiflis

buyruqlarını yalnız ölkənin istiqlaliyyəti şəraitində müvəfəqiyyətlə intişara yetirmək olar. İstiqlal hər bir tayfaya və hər bir şəxsiyyətə lazımdır".

Bu zaman Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti vicdan azadlığını təmin etmək sahəsində ilk addımlarını atırdı.

1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə Azərbaycan milli şurasının müstəqillik haqqında qətnaməsində qeyd edilirdi ki, vətəndaşların hüququ, siyasi, dini azadlıqları təmin edilir, müstəqil Azərbaycan dövləti qeyri dini, demokratik quruluşa malik olan ölkədir. Qətnamədə deyilirdi: "Azərbaycan

Azərbaycan Demokratik Respublikası

Demokratik Respublikası milliyyətindən, dinindən, ictimai vəziyyətindən, cinsindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşları öz hüdudları daxilində vətəndaşlıq və siyasi hüquqlarla təmin edir".

1918-ci il dekabrın 7-də Bakıda Azərbaycan parlamenti öz işinə başladı. Parlamentin iclaslarında heç bir dini ayin (dua oxunması və s.) icra edilmədi. Bütün dinlərdən olan

deputatlar bərabər hüquqlu nümayəndə səlahiyyətinə malik idilər. Dinə münasibətindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlar Azərbaycan Demokratik Respublikasının bərabər hüquqlu əhalisini təmsil edirdilər. Milli məlik duyğusunun güclənməsi ilə başlanan dirçəliş ümum-millî vicdanı oyatmaya bilməzdi.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Demokratik Respublikasının Milli Şurası, sonra isə Parlamenti və Hökuməti mövcud olduğu qısa müddət ərzində iqtisadi, ictimai-siyasi və sosial həyatın müxtəlif sahələrinə aid çoxlu tale yüklü islahatlar həyata keçirmiş, müstəqil Azərbaycan dövlətinin formalaşib möhkəmlənməsi üçün misilsiz işlər görmüşdür. İqtisadi, siyasi-ictimai və sosial münasibətlər sahələrində vətəndaşların hüquqlarının təmin edilməsinə yönəldilmiş qərar və tədbirlərin tərkibində əhalinin vicdan azadlığı məsələləri xüsusi yer tuturdu. Azərbaycan Demokratik Respublikası

hökuməti və parlamenti vicdan azadlığı haqqında ayrıca dekret və ya qərar qəbul etməyə imkan tapmasa da, onun bu problemə ən demokratik mövqeyi aydın idi. Azərbaycan Demokratik Respublikasının uğurları və faciələri, tarixi dərsləri, dini etiqad və vicdan azadlığı sahəsində təcrübəsi bu günümüz üçün çox maraqlıdır. [2]

27 aprel 1920 - Bolşevik Rusiyasının 11-ci ordusu Bakıya daxil olub. Bu vaxt Xalq Cümhuriyyətinin ordu hissələri Qarabağda və Gəncəbasarda qiyamçı erməni qüvvələri ilə döyüşdə idi, azsaylı sərhəd qoşunları isə rus ordusuna müqavimət göstərə bilməmişdi. Bolşevik rəhbərliyi - Azərbaycan K(b)P MK və Rusiya K(b)P Qafqaz Diyar Komitəsinin Bakı Bürosu hakimiyyəti təhvil vermək barədə Xalq Cümhuriyyətinin parlamentinə ultimatum verib. Vəziyyəti real dəyərləndirən parlament gərgin müzakirələrdən sonra ultimatumla razılışıb və axşam saat 23.45-də hakimiyyətin kommunistlərə verilməsi barədə qərar qəbul edilib. Parlamentin qərarında Azərbaycanın istiqlalının və ərazi bütövlüyünün qorunması, Milli Ordunun saxlanılması, siyasi partiyalara fəaliyyət azadlığı, Cümhuriyyətin dövlət xadimlərinə təqiblərin olmaması barədə şərtlər yer almışdı. Lakin bolşeviklər bu şərtlərin heç birini sayə salmadı.

Bundan sonra Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası yaradıldı.

Qarabağın digər torpaqlarının inzibati bölgüsində dəyişikliklər

1920-1923-ci illərdə məqsədyönlü surətdə həyata keçirilən proseslər nəticəsində keçmiş Qarabağ xanlığının tərkibinə daxil olan Azərbaycan torpaqları ənənəvi tarixi-coğrafi vahidliyini və ya bütövlüyünü itirdi. Azərbaycanın 1917 və 1921-ci il kənd təsərrüfat siyahıya almalarının materialları əsasında nəşr edilmiş yaşayış məskənləri siyahısında ölkə ərazisi 15 qəzaya ayrılır. Qarabağ ərazisində Cəbrayıl (Karyagin), Cavanşir, Qubadlı (keçmiş Zəngəzur qəzasının bir hissəsi), Şuşa qəzalarının olduğu göstərilir.96

Göründüyü kimi, bu

mərhələdə artıq Zəngəzur qəzasının bölünməsi öz əksini tapır, digər qəzaların əraziləri isə hələlik əvvəlki sərhədləri daxilində qalır. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin təşkili nəticəsində Cavanşir, Şuşa və Qubadlı qəzalarının bəzi yaşayış məskənləri ənənəvi inzibati bölgüsündən qoparılarq onun tərkibinə verildi. Nəticədə yeni inzibati bölgü aparmaq tələbi meydana gəldi.

Bu məsələ Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Əsasnaməsini hazırlayan komissiyanın iclasında müzakirə edildi. Aran (düzən) Qarabağın idarə forması və inzibati bölgüsünə dair 3-cü məsələ üzrə belə bir qərar çıxarıldı:

Tərkibinə Cavanşir qəzasının aran hissəsi, Şuşa, Qubadlı və Karyagin (Cəbrayıl) qəzalarının daxil olduğu Aşağı Qarabağ Vilayət İcraiyyə Komitəsi yarat-

maq, ona RSFSR-in quberniya icrakomları haqqında 1923-ci il əsasnaməsini tətbiq etmək, Aran Qarabağ vilayətinin rayonlaşdırılmasını Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi yanında Xüsusi komissiyaya həvalə etmək. Bu iclasda Kürdüstanın idarə forması və inzibati bölgüsü haqqında 4-cü məsələ də müzakirə olundu.97

Buradan aydın olduğu kimi, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldığı dövrdə Aran Qarabağın da xüsusi bir inzibati-ərazi vahidində birləşdirilməsi fikri olmuşdu. Lakin az bir vaxt keçdikdən sonra bu fikir dəyişmişdi.

Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi sədri Qasimov, Xalq Komissarları Soveti sədrinin müavini M.Quliyev və Daxili işlər naziri İ.Sviridovun imzaladığı Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə

Komitəsinin 1923-cü il 6 avqust tarixli əmrinə əsasən Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldıqdan sonra Qarabağın qalan hissəsindən Ağdam, Cəbrayıl və Kürdüstan qəzaları yaradılmışdı. Həmin sənədə görə Ağdam, Cəbrayıl və Kürdüstan qəzalarının ərazilərinin tərkibi, mərkəzləri, qəza icrakom sədrləri və b. məsələlər müəyyən-ləşdirilmişdi, Qubadlı qəzası isə ləğv edilmişdi.98

Azərbaycan Mərkəzi Statistika idarəsi Azərbaycan SSR-də həyata keçirilən bu və digər inzibati-ərazi bölgülərini nəzərə alaraq 1921-ci il kənd təsərrüfatı siyahıya almasının materialları əsasında onların ərazisinin sahəsi, əhalisinin milli tərkibi və b. məsələlər üzrə hesablamalar aparmışdı.

Həmin hesablamalara görə Qarabağın tarixi ərazisindən (xanlığın sərhədləri üzrə) Azərbaycan SSR tərkibində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti - 4.160,5 kv.km., Cəbrayıl qəzası - 4.268,5 kv.km., Ağdam qəzası -

4.135,4 kv.km., Kürdüstan qəzası - 3.432,4 kv.km. (cəmi 15.996,9 kv.km.) qalmışdı99 .

Qarabağın tarixi ərazilərindən bir hissə isə Azərbaycandan qoparılarq Ermənistana verilmişdir.

Sonrakı inzibati-ərazi bölgüləri prosesində Zəngəzur qəzasının Azərbaycan SSR tərkibində qalan hissəsində Zəngilan (0,7 min kv.km.), Qubadlı (0,8 min kv.km.), Laçın (1,8 min. kv.km.) rayonları yaradıldı. Ağdam və Cəbrayıl qəzalarının ərazisində isə Ağdam (1, 1 min. kv.km.), Bərdə (1,0 min.kv.km.), Ağcabədi (1,8 min. kv.km.), Tərtər (0, 4 min.kv.km.), Cəbrayıl (1,0 min.kv.km.) rayonları yaradıldı.100

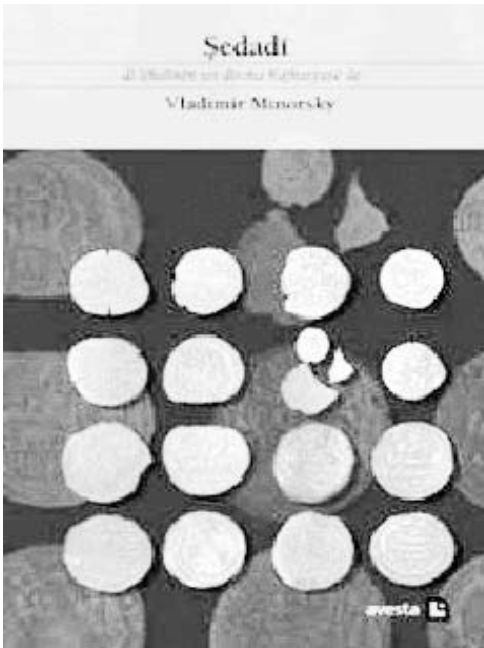
Beləliklə, Azərbaycanın dövlətçilik tarixində xüsusi yeri olan Qarabağ xanlığının ərazisi parçalanaraq bir hissəsi Ermənistana verildi, Azərbaycanda qalan hissəsində isə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldı.

Səhifəni hazırladı: Pərviz Pənahoğlu

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwexttirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in. Bi vê kitêba di destê we de, ku berê beşek jê bi navê “Pêşdîroka Selaheddîn” çap bûbû, xebata wî ya li ser Kafkasya di kurdî de tamam dibe. Ev kitêb wergera herdu beşên pêşî yên vê berhema hêja ye ku birêkûpêktirîn çavkaniya ser dewleta kurdên şedadî ye û bêguman çawa ku Minorsky jî diyar dike, agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem valahiyeke dîroka kurdan ya derûdorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike.

Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de “Şedadî di lêkolînên ser dîroka Kafkasyayê de” pirtûkeke ku ji beşek lêkolînên Vladimir Minorsky. Pirtûkak ku ji Weşanên Avestayê derketiye, mijara wê li ser kurdên Kafkasyayê ye. Di sala 2008'an jî bi navê “Pêşdîroka Selaheddîn” pirtûkek ji parçeyên din ên lêkolînên Minorsky ji Weşanên Avestayê derketibû. Her du pirtûk jî ji aliyê Emîn Narozi ji inglîzî hatine wergerandin.

Vladimir Minorsky yek ji rojhilatnas, lêkolîner û kurdologên navdartirîn û serwexttirînê bi rewş û dîroka kurdan e. Lêkolînên wî yên li ser dîroka Kafkasyayê ji bo lêkolînên kurdî û xebatên li ser dîroka herêmê çavkaniyên girîng in.

Ev pirtûk çavkaniyeke têkûz e li ser dewleta kurda Şedadî ku pirtûk Minorsky nivîsandiye. Minorsky li ser vê wisa dibêje: "Agahên ser dewleta vê xanedaniyê ê hem

valahiyeke dîroka kurdan ya der û dorên Kafkasyayê dagire û hem jî serdemeke tarî ya dîroka xanedaniyên îslamê yên wê navçeyê ronî bike."

Şedadî yek ji wan xanedanên kurd û misilman in ku dîroka wan pir kêmtir zanîn û li rojhilatê Transkafkasyayê li herêmeke navbera çemên Kurê û yê Arasê seranser desthilatdarî kirine.

Emîn Narozi, di wergera kitêbê a kurdî de, Camî'u-l-Duwela Muneccimbaşî ku Minorsky ji erebî wergerandibû inglîzî, yekser ji tekstê erebî wergerandiye û not û sererastkirinên Minorsky ên ser tekstê lê zêde kirine.

VLADIMIR MINORSKY-(1877-1966)

Minorsy piştî perwerdeya xwe ya seretayî û ya bingehîn li Moskowayê bûye çaremîn kesê xwedî pileya zêrîn ya zanîngeha rêzimanî û beşa hiqûqnasiyê ya zanîngeha Moskowayê kar kiriye, ji sala 1886'an heya 1890'î jî li wê derê hiqûq xwendiyê. Piştî qedandina wê, wî sê salan jî li dibistana bilind ya Lazarev beşa zimanê rojhilatê xwendiyê.

Di 1903'yan de ew ketiye ber xizmeta Wezîriya Karên Derve ya Rusyayê û ji sala 1904'an heya 1908'an li Îranê û ji 1908'an heya 1912'yan jî li St. Petersburgê û Turkistanê xebitiye. Di sala 1911'an de wî bi nûnerê inglîzî re delagasyonekê bîriye bakur-rojavayê Îranê. Di sala 1912'yan de bûye balyozê Rusya yê Stembolê û sala dû re

Bila bûyera Dêrsimê wekî komkujî bê qebûlkirin

ber ku bi ser neket di 1937-1938an de li dijî Dêrsimê komkujî pêk anîn. Bi vê komkujiyê xwestin polîtîkaya sistematîk a înkâr, îmhâ, bişaftin û perçekirinê pêk bînin."

'Komkujî niha bi kuştina gerîla didome'

Işîk, destnîşan kir ku komkujiya li dijî Dêrsimê bi rê û rêbazên cuda heya îro hat û niha jî bi kuştina endamên HPGê berdewam dike. Işîk, da zanîn ku ew van polîtîkayên înkâr îmhâ û bişaftinê şermazar dikin û bi van rêbazan pirs-girêkan çareser nabe. Işîk, wiha axivî: "Operasyona

Guhertina qebareya nivîsînê: 'Komkujiya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rûdaw-(DÎHA)- Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrsimê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrismê, têkildarî salvegera 4ê gulane ya komkujiya 1937-1938an daxuyanî da. Cemiyetê xwest ku bûyerên salên 38 wek komkujiyê bê qebûl kirin. Di daxuyaniyê de hate zanîn ku Dêrsimê herdem li dijî zulmê serî hildaye û dê herdem serî hilde.

Lijneya Wezîran di 4ê gulana 1937'an de li Dêrsimê civîn pêk anîbûn û biryara Teverga Tenkîl stendin. Biryara ku bi îbareya "Pir bi dizî ye" ya ji nîv rûpelê pêk dihat, hate stendin. Piştî di sala 1935an de navê Dêrsimê wek "Tunceli" hate guhertin, bi raya taybet hate dagirkirin. Piştî biryarê Abdullah Alpdogan li dijî gelê Dêrsimê ket êrîşê û dest bi kuştina welatiyan kir. Li gor şahidên bûyerê li Dêrsimê 70 hezar welatî hatin qirkirin. Bi hezaran welatî hatin

sirgunkirin. Di 15ê Mijdara 1937'an de Pêşengê tevgera Dêrsimê Seyîd Riza û hevalên wî yên dozê hatin darvekirin. Hê gora Seyîd Riza û hevalên wî nayê zanîn ku li ku ye. Tê gotin ku di 4ê Gulanê de biryara komkujiyê hat dayîn. Bi sedema salvegera 4ê Gulanê Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrismê û Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrismê daxuyanî dan. Di daxuyaniyan de hate xwestin ku bûyera Dêrsimê wek "Komkujî" bê zanîn.

'Komkujiya li dijî Dêrsimê dîrokî ye'

Rêveberê Cemiyeta ji Nûve Avakirina Dêrismê, Haydar Işîk, diyar kir ku "Komkujiya Dêrsimê" di dîroka komarê de, li dijî Elewî û gelê Kurd ne yekemîn komkujî ye û wiha got: "Kuyucu Murat Paşa Kurdên Kizilbaş avêtin bîrên agir. Di sala 1514an de Sultan Selîm 40 hezar Kurdên Kizilbaş qetilkirin. Dewleta Tirk bi sedan caran li dijî Dêrsimê sefer pêk anîn. Lê ji

leşkerî ya li dijî 7 endamên HPGê vê hovîtiyê dide nîşan. Ev dide xuyakirin ku ev polîtîkayên qirkirinê yên dîrokî bi vî rengî didome. Niha berdewama vê yekê ji hikûmeta AKPê û partiyên CHP û MHPê dimeşîne."

'70 hezar mirov hatin qetilkirin'

Komîsyona Amadekar a 38an a Dêrismê jî têkildarî mijarê daxuyaniyek nivîskî da. Di daxuyaniyê de hate diyarkirin ku 74 sal berê biryara komkujiyê ji aliyê Lijneya Wezîran ve hate girtin û wiha hate gotin: "Li gor zaniyariyên fermî 12 hezar mirov hatin kuştin. Li gor şahidên bûyerê jî 70 hezar û 90 hezar hatin qetilkirin. Zêdeyî 10 hezar mirov hatin sirgunkirin. Komîsyonê xwest ku ev bûyer wek "Komkujiya Dêrsimê" bê qebûl kirin. Komîsyonê da zanîn ku dê tekîldarî komkujiya 38an di 26ê gulana 2011an de li Brukselê konferansa bi navê "Konferansa 38an a Dêrsimê" pêk bînin.

Li gorî ajansên navnetewî hate ragihandin ku duh li Sûriyeyê li piraniya bajar, bajarok û gundên wî welatî xwepêşandanên gel hebûne.

Derbarê hejmara kuştîyên roja îne de, hate ragihandin ku nêzî 6 kesan jiyana xwe ji dest daye û birîndar û girtî jî hene.

Li aliyekî din jî, hate zanîn ku li bajarê Efrînê xwepêşandanek ji aliyê ciwanên Kurd ve bi rê ve çûye, lê piştî re ji aliyê hêzên ewlehiya Sûriyeyê ve hatiye astengkirin û di encamê de, bêtirî 20 ciwanan hatine girtin.

Li gor wan jêderan jî, li navçeya Tilkelexê ya Himsê heya

Li Sûriyeyê xwepêşandan, kuştin û girtin berdewam in

niha jî xwepêşandan berdewam in û di encama gulebarakirina hêzên ewlehiya Suriyeyê li dijî xwepêşanderan de, 3 kesan jiyana xwe ji dest daye û gelek birîndar û girtî jî hene.

Top û balafirên Tirkîyê li ser gundê Nêzdor ya navçeya Giliyê

Îro demjimêr 4`ê serê sibê, PKK hêriş kiriye ser serbazên Tirkîyê û şer di navbera wan de, 3 demjimêran berdewam bûye.

Serê sibeya îro li navçeya Giliyê, li ser sînorê Êraq - Tirkîyê, hêzên PKK hêriş kirine ser binkeyeka serbaziya Tirkîyê, li nêzîkî gundê Nêzdorê, û bo 3 demjimêran pevçûn di navbera wan de berdewam bûye. Heta dema amadekirina vê nûçeyê jî hêlikopterên Tirkîyê li ezmanê navçeyê de dihatin ditin.

Li ser zerer û ziyaznên wî şerî ti zanyariyek diyar nîne.

PUKmeia

Северная Сирия с начала XIII в. до середины 1224 года

начало в № 08 (119) - е

Новая буря на западе разразилась в 1217 г. В сентябре десятки переполненных всем необходимым для войны кораблей, заполонили гавань Акко. Как доносила ал-Адилу разведка - прибыл австрийский герцог Леопольд VI. Что это означает, султану не надо было объяснять - начинался очередной (пятый по счету) крестовый поход см. Статью "Пятый крестовый поход".

Одновременно с крестовым походом стала реальной угроза с севера. Новый сельджукский султан Кейкавус (1210-1219), до поры вовлеченный во внутренние распри, давно искал повода расширить свои владения в северной Сирии. Желанной легитимацией этого его стремления стала смерть эмира Алеппо, ал-Малика аз-Захира 29 джумада/12.10.1216.

После смерти султана в Алеппо обычным

порядком возник спор о престолонаследии. Свита ал-Адила настояла, чтобы власть принял младший сын покойного правителя - ал-Малик ал-Азиз Мухаммад (для ведения дел к нему был приставлен атабек - Шихаб ад-Дин Тугрил). В этом случае оказывался обойденным старший сын и полноправный наследник, ал-Малик ал-Салих Ахмад. Его сторонники напряженно искали пути смены власти.

Решение пришло со стороны. Правивший, под суверенитетом Икония, Сумайсатой, ал-Афдаль, сын Салах ад-Дин Айюба, предложил себя в роли правителя. Это устраивало всех. С одной стороны на престол возводился Айюбид, таким образом не прерывалась связь с остальными членами его семьи. С другой - Алеппо автоматически оказывался в другом государстве, ибо ал-Афдаль являлся вассалом Икония.

Однако для воплощения в жизнь всех вышеупомянутых блестящих планов, требовалось сперва завоевать Алеппо. На совещании Кейкавуса с ал-Афдалем были обсуждены планы предстоящего похода и его цели. Первоочередной задачей было поставлено завоевание эмирата Алеппо и передачу его под власть ал-Афдаля. Дальнейшие военные действия предполагалось развивать в сторону Джазир, с последующим захватом и (подчинением лично султану Кейкавусу) Харрана и Эдессы (Урфы). В середине раби I 615/ начале июня 1218 оба правителя привели свои войска в движение...

Момент для был выбран чрезвычайно удачно. Внимание Айюбидов и их основные силы были отвлечены на Египет, где крестоносцы высадились у Дамьетты и начали бои за нее. Глава государства, султан ал-Адил, руководя военными операциями, находился в Сирии, в Мардж ас-Суффаре (равнина к югу от Дамаска). Так что ал-Ашрафу Мусе пришлось организовывать оборону Сирии в одиночку.

Первым успехом ал-Афдаля явилось взятие Рабана, сильной крепости в у одного из восточных притоков Евфрата (некогда служившего яблоком раздора между арабами и

византийцами). Спустя немного времени под Рабан подошли полки Кейкавуса, маршировавшие от Бахасны, где к сельджукам присоединились отряды алеппской оппозиции. Под Рабаном войска соединились. Отсюда соединенное войско направилось на юг и приступило к осаде Телл Басра (Басира), сдавшегося после отчаянного сопротивления.

После захвата Телл Басра, Кейкавус нарушил договор, по которому он должен был бы передавать ал-Афдалю все завоеванные территории, принадлежавшие к Алеппо. Предоставив ал-Афдалю, согласно условиям договора Рабан, Телл Баср сельджукский султан удержал себе. Это не могло не привести к озлоблению союзников и в частности алеппских оппозиционеров, не без основания полагавших, что по захвате Алеппо, султан также оставит его управляться своей (а не вассальной - ал-Афдалю) администрацией.

Война продолжалась своим чередом. Несмотря на предложение ал-Афдаля двигаться прямо на Алеппо, Кейкавус предпочел напасть на стоявший несколько в стороне Манбидж, сдавшийся без сопротивления. Здесь был разбит базовый лагерь сельджукской армии.

Айюбиды в срочном порядке принимали оборонительные меры. Ал-Ашраф прибыл к Алеппо и включил местные вооруженные формирования в свои войска. Из обитавших в окрестностях города бедуинов был составлен отдельный кавалерийский корпус. После этих приготовлений ал-Ашраф выступил навстречу противнику и стал лагерем в вадии (пересохшее речное русло) Бузаа...

Передовой отряд сельджуков медленно продвигался вперед. Вся тысяча всадников отряда успела изрядно умяться под лучами солнца. Сейчас, в июле оно припекало особенно сильно. Местность от Манбиджа, по которой отряд шел на разведку положения айюбидской армии, была по большей части пустынной, крайне редко виднелись бедные селения, да кочевые роды, спешившие убраться с дороги...

При входе в вадии Бузаа на сельджуков налетели бедуинские конники ал-Ашрафа и мгновенно разгромили их. Часть сельджуков полегла в быстротечном бою, остальных торжествующие арабы захватили в плен. Все это произошло так быстро, что ал-Ашраф даже не успел развернуть к бою свои регулярные формирования. Бой у вадии Бузаа случился 12 раби II/ 8.07.1218

Видя явное превосходство своих воинов над противником, ал-Ашраф развернул широкое контрнаступление на север. В этом ему помогло отсутствие в стане противника твердого и последовательного командования. Султан Кейкавус, тяжело заболев, 11 джумада I / 5.08.1218 покинул войско, направившись в Анатолию. Ал-Афдаль последовал его примеру, уведя из сельджукского войска свои отряды. Войска же сельджуков также начали отход на север, но делали это явно недостаточно быстро. Под Телл Басиром ал-Ашраф нагнал основные массы сельджукской армии, нанес им поражение и взял крепость, предоставив иконийскому гарнизону свободный выход.

Дальнейшее продвижение айюбидской армии на север превратилось в триумфальное шествие. Были взяты замки Телл Халид и ал-Расас и наконец - Рабан. Очистив, таким образом айюбидские владения от сельджуков, ал-Ашраф, приветствуемый ликующими толпами, возвратился в Алеппо. Сразу же после победы от отослал в Египет, на помощь братьям, ожесточенно сражавшимся с крестоносцами на всем протяженном фронте от Иерусалима до Нильской дельты, вспомогательные корпуса 5 (1.стр.71-75).

В Алеппо ал-Ашрафа достигла весть о

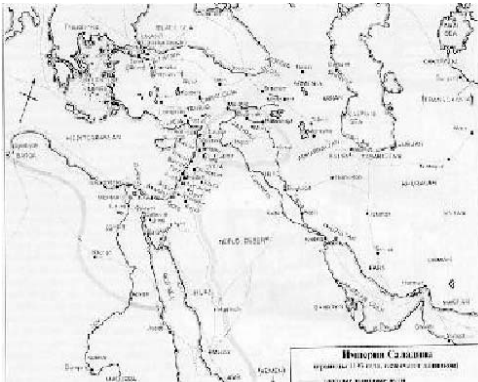

смерти отца. Старый султан ал-Адил простился с жизнью 7 джумада II/ 31.08.1218. По новому разделу государства между тремя сыновьями ал-Адила, Египет достался старшему из братьев, ал-Камилу, признанному верховным главой султаната, Палестина и Южная Сирия остались у ал-Муаззама, а Северная Сирия и Джазира - у ал-Ашрафа.

Отразив нападение турок, ал-Ашраф принял деятельно готовиться выступить на юг, в Египет. Бои под Дамьеттой принимали затяжной характер и остальные айюбидские правители ал-Камил и ал-Муаззам, убедившись в силе крестоносцев, неустанно бомбардировали брата требованиями подкреплений, денег, или же - буде всего вышеозначенного у него не окажется - его личного присутствия 6.

Однако дата выступления ал-Ашрафа откладывалась все дальше. Из множества неотложных причин удерживавших его в Сирии к началу 1219 г. на первый план выступили внутренние неурядицы Мосула.

Мосул, при последних правителях Нур ад-Дине Арслан-шахе (ум. 607/1210-1211) и ал-Малике ал-Кахире (ум. 29-30 раби I 615 / 25-26.06.1218) твердо держался проайюбидской позиции, что бесспорно сильно раздражало халифа ан-Насира, никак не желавшего видеть форпосты Айюбидов почти у ворот

Багдада. Для того чтобы вывести Зенгидов Мосула из орбиты влияния наследников Салах ад-Дина, халиф прилагал гигантские усилия. Ему удалось сделать извечным врагом мосульских эмиров их восточного соседа - эмира Ирбиля, Музаффар ад-Дина Гек-Бори Бектегинида. И все-таки долгое время все старания ан-Насира дестабилизировать обстановку оставались тщетными 7.

Реальный шанс на успех ан-Насир получил лишь в 1218 г, в связи с разгоревшимся конфликтом в Мосульском княжестве. Дело в том, что атабек Мосула, Бадр ад-Дин Лулу, по смерти правителя ал-Кахира, возвел на престол его десятилетнего сына Нур ад-Дин Арсланшаха II. Он привел войска и население к присяге новому эмиру (и ему, Лулу, правившему от его имени), возобновил с соседними князьями договора о невмешательстве во внутренние дела друг друга 8, добился признания халифом нового правительства (напомню, что без халифской легитимации,

мусульманский правитель обладал лишь половиной реальной власти). Казалось все идет прекрасно.

Но... У умершего эмира, кроме сына, восшедшего на престол, числился брат. Имад ад-Дин Зенги, владеец ал-Акр ал-Хумайдии и Шуша; двух крепостей к востоку от Мосула. Он (по праву) считал себя ущемленным в вопросе престолонаследия и был отнюдь не таким человеком, который легко забывает подобные обиды.

На первый взгляд смирившись с происходящим, он готовился к борьбе. Первая попытка не удалась - едва Нур ад-Дин переманил на свою сторону коменданта ал-Имадии, крепости к северо-востоку от Мосула, служившей государственным казнохранилищем, как Лулу, узнавший об измене, лично явился в крепость и схватив всех участников заговора, в зародыше задушил восстание.

Но Нур ад-Дин не сдался. Проявив завидное упорство, он вошел в сношения с новым комендантом Имадии и в конце концов убедил -таки его принять сторону мятежников. 18 рамадана 615 / 8.12.1218 он вошел в Имадию и принял командование, открыто приняв, тем самым, цвета восстания.

Мосул известие о отпадении ал-Имадии достигло в ту же ночь, с 8 на 9 декабря, Поднятый с постели, Лулу, не мешкая приказал армии выдвигаться в сторону мятежной крепости.. Уже утром атабек, ежась от холода, мрачно созерцал сильные укрепления Имадии.

Восстание Нур ад-Дина не явилось единственным плохим известием доставленным в то утро к Лулу. Одновременно ему донесли что армии Ирбиля по прямому приказу эмира Гек-Бори концентрируются по ту сторону пограничной реки - Большого Заба. Ибо Гек-Бори внял просьбам о помощи Нур ад-Дина (бывшего кроме всего прочего его зятем) и принял его сторону. Требование Лулу соблюдать договор о ненападении, Гек-Бори просто проигнорировал.

Вместе с тем Бектегинид не спешил подставлять своих воинов под клинки мосульцев. Подведя свои полки вплотную к границе, он выжидал.

Под Имадией Лулу развернул осадный лагерь, начав обычные в подобных случаях работы. Большого успеха он добиться не мог - из-за зимней погоды его воины едва продвигались вперед. Единственным результатом стало моральное удовлетворение эмира.

Осажденные не выдержали первыми. Однажды ночью Нур ад-Дин сделал довольно удачную вылазку в лагерь Лулу, сбив противника с места, и заставив снять осаду и удалиться в Мосул. Победитель принялся рассылать по окрестным замкам требования принять его сторону. Вскоре его власть признали укрепленные пункты в в областях ал-Хаккарии и Заузана (такие как замок Джалласаура). С подчинением укрепления ал-Каваша весь горный Курдистан к северу от Мосула оказался во власти Нур ад-Дина. Сопровождаемый большими контингентами ирбильских войск он направился к крепости ал-Акр, в которой возвел себя в ранг султана Мосула. На этом его карьера и завершилась.

Ибо за его войсками на расстоянии нескольких километров двигались соединения войск Лулу, отряженные атабеком для охраны остальных частей государства, от восставших. Не дожидаясь приказа свыше, 27 мухаррама 616 / 19.10.1219 эти мосульские отряды атаковали армию Нур ад-Дина в ее лагере у Акры и полностью разгромили. Нур ад-Дин с остатками войск скрылся на территории Ирбиля.

продолжение следует

Иракский парламент обсуждает курдские нефтяные контракты

Комитет по нефти и газу иракского Совета представителей обсудит нефтяные контракты, заключенные Региональным правительством Курдистана с международными нефтяными компаниями в течение последних нескольких лет. Обсуждение основано возражениями и разногласиями иракского министерства нефти по поводу 40 контрактов о разделе продукции, которые КРГ подписало с нефтяными компаниями после издания регионального Закона о нефти и газе в середине 2007 года.

Контракты не были признаны федеральным министерством нефти, которое утверждает, что они являются незаконными, так как министерство является единственным государственным органом, уполномоченных подписывать нефтяные контракты в масштабах всей страны. Министерство и его бывший министр д-р Хусейн аль-Шахристани, утверждают, что федеральный Закон о нефти и газе представляет собой основу для всех вопросов о нефти и газе в стране и определяет права и обязанности центрального правительства и регионов. Поскольку контракты были подписаны до издания этого закона, они являются незаконными. Курдские региональные власти, с другой стороны, утверждают, что они составили Закон о нефти и газе и подписала все контракты в полном соответствии с иракской постоянной Конституцией, и что все дела по нефти и газу ведутся с учетом этого.

Другим предметом разногласий между федеральными и региональными органами власти была компенсации нефтяным компаниям, работающим в регионе. Багдад отказывается платить, нефтяным компаниям, работающим в Курдистане, но требует от региона вернуть все доходы от экспорта федеральному правительству, что курды считают несправедливым и не приняли.

Эти вопросы и разно-

ЭКСПОРТ ДЛЯ РОСТА РЕГИОНА

гласия между Багдадом и Эрбилем привели к многочисленным проблемам в прошлом, в том числе прекращению экспорта нефти из Курдистана в течение примерно двух лет. Экспорт возобновился в начале этого года в рамках временного соглашения между премьер-министром Ирака Нури аль-Малики и курдским премьер-министром Бархамом Салихом.

Хотя министерство нефти и аль-Шахристани считают, что нефтяные контракты должны быть отменены и повторно подписаны с федеральным правительством в соответствии с его положения-

Министерство нефти и Федеральный Совет по нефти имеют дублирующие функции.

С другой стороны, Комитет по нефти и энергетике вышел с официальной просьбой к правительству отложить новый раунд лицензирования нефти.

Аднан аль-Джанаби, председатель Комитета по нефти и энергетике, сказал, курдскому агентству, что он внес запрос Министерству нефти, основанный на том, что национальный закон о нефти и газе еще не был утвержден. Это означает, в соответствии с аль-Джанаби, что не существует четкой структуры, и министерство нефти не сделало достаточно исследований относительно экономической целесообразности возможных лицензий.

"Комитет по нефти и энергетике надеется, что Закон о нефти и газе будет принят как можно скорее и что те, кто хочет заблокировать его по политическим мотивам, поймут, как тяжело для министерства выполнять свою работу без закона и образования Федерального совета", сказал он.

Министерство уже объявило, что начнет новый раунд лицензирования с определенным намерением стремиться к увеличению числа газовых месторождений, а не разведке нефти. Министр нефти Ирака Абдель Карим аль-Леаби объявил в начале апреля, что Министерство готово к работе с иностранными компаниями по вопросам инвестирования в 12 новых местах в разведку нефти и газа.

Министерство нефти Ирака объявило в октябре 2010 года, что оно увеличило запасы нефти на 24 процента, и они достигли 143 100 000 000 баррелей, по сравнению с 115 миллиардами баррелей.

В Курдистане, с другой стороны, нефтяные компании считают, что ежедневный экспорт нефти из региона может увеличиться на 400 процентов к 2015 году и достичь около 500.000 баррелей в сутки. В настоящее время регион экспортирует около 120.000 баррелей в день с месторождений Так Так и Тавке.

ера - Aknews

ми, член иракского парламента, который также является членом Комитета по нефти и газу, считает, что вопрос не является серьезным, и может быть легко решен.

Депутат д-р Фурат Шарей говорит, что Министерство нефти "слишком эмоционально реагирует" на вопрос. "Все, что нужно, так это контракты нуждаются в простых отзывах, чтобы убедиться, что они находятся в правовых рамках, установленных Министерством нефти", сказал он.

Федеральное министерство нефти на прошлой неделе вновь отвергло контракты КРГ с 40 компаниями, в том числе норвежской нефтяной компании DNO, объявив их незаконными.

Ожидается, что обсуждение этого вопроса будет позитивным шагом, поскольку это может привести к официальному признанию контрактов КРГ со стороны федерального правительства.

Большая часть путаницы происходит из отказа последнего иракского правительства, передать в парламент новый Закон о нефти и газе, который бы вводил четкое разграничение обязанностей различных органов. В настоящее время,

повесили после длительного судебного разбирательства, которая транслировалась на всей территории Ирака.

Казнь была выполнена в Багдаде 12 мая 1974 года.

Лейла Касым – героиня курдского народа, студентка – член Демократической партии Курдистана, повешенная режимом Саддама Хусейна в 1974 году в

Легендарная героиня Курдов Лейла Касым

Лейла Касым (1952 в Ханекин - 12 мая 1974 года в Багдаде) была курдский активисткой против иракского режима Баас, которая была казнена в Багдаде. Она известна как национальный мученик среди курдов.

Рождение и детство

Она третьим из пяти детей, рожденных от курдского фермера, Далао Касым и его жены Кани. Она родилась в деревне Бармили провинции Ханекине но потом была переведена в Эрбиль когда ей было четыре года. Семья жила в жалкой нищете, опираясь на пайки для производства продуктов питания и одежды. Лейла и ее брат, ЧИяко, учили арабский у своей матери.

Политический активизм

Когда Лейла было шестнадцать лет, тогда Абдул Рахман Ариф был свергнут партией Баас, генералом Ахмед Хасан аль-

результате разгрома подпольной боевой группы ДПК в Багдаде.

Президент Барзани в специальном заявлении посвященное 37 летию её гибели сказал что прошло 37 лет как Курды потеряли свою героиню но она для нас Курдов бессмертна её подвиг героический будет вечно жить в наших сердцах и освещать нам дорогу свободы.

Президент Курдистана так же напомнил слова Лейла Касым перед казнью, где она заявляет врагам „Меня убьете но эту правду знаете что моей казнью тысячу Курдов проснутся от сладкого сна .Я очень рада что гордо с поднятой головой отдам свою жизнь за свободу Курдистана.

Когда БААСисты ей предложили написать письмо президенту Ирака о прошения на что она жёстко ответила что „если я буду кается в своей жизни какому-то делу то это ,то что я быстро умираю не успею должным образом служить своему народу.Я только могу просить прошения у своего народа ,потому что в реальности я для борьбы своего народа и её проблемы мало работала..

Президент Курдистана так же в конце заявления особо подчеркнул что именно благодаря их жертвам , завоевания Курдского народа достигли сегодняшнего дня,это парламент правительство и всё что имеют Курдам ,это плод всех погибших на пути свободе Курдистана сказал Барзани...

Лейла Касым вела борьбу в

Бакром . Лейла видит насильственный захват в столице. В конце 1960-х годов, Лейла и Чияко пишет брошюры о ужасах партии Баас в том числе её нового лидера Саддама Хусейна, которого они описывают как против курдской независимости.

В 1974 году во время учебы в Багдадском университете,якобы за попытку она попыталась убить Саддама Хусейна. После неудачной попытки,Курдская героиня Лейла Касым и её друзья герой Хасан Хама Рашид ,Нариман Фуад ,Азад Сулейман Миран и Джавад Амааванди были арестованы режимом БААС в Багдаде 28 апреля 1974 года и были казнены 12 мая того же года.

Пытали её и в конечном итоге

самом сердце фашистского режима БААС в Багдаде именно тогда силы БААС проводили бомбардировки города Каладызе и потом проводили операции в Халабдже.

ПСКмедиа.

Эта реальная история произошла в Тифлисе в 1906 году. Мой дед, Шукюр Джафаргулу оглу Тагиев родился в курдской семье в 1886 году в селе Алиянлы в Карабахе (ныне находится в Лачинском р-не Азербайджана). В начале XX века началась война между азербайджанцами и армянами (1905-1906). Вместе с курдами-мусульманами мой дед принимал активное участие в конфликте. Вся Шуша его знала. Он прославился тем, что в одиночку делал рейды против вооружённых армян, которые устраивали засады на дорогах. Безоружных он никогда не трогал – это было для него делом чести.

И вот как только завершилось кровопролитие в Шуше, царская охранка арестовывает моего деда и отправляет его в Тифлис (причину я не

знаю). Вслед за ним шушинцы – мусульмане отправляют лидера общины города в Тифлис с требованием освобождения Шукюра.

Получив послание из Шуши, Наместнику Воронцову-Дашкову стало интересно: кто же такой этот 20-ий летний курд? Деда привели в его резиденцию. Как дед рассказывал, в сопровождении конвоиров он вошёл в зал. В центре стоял накрытый стол. Во главе стола сидел сам граф Илларион Иванович Воронцов-Дашков. Вокруг него сидели высокопоставленные офицеры царской армии и грузинские князья.

Все были в подвыпившем состоянии. Воронцов-Дашков сделал знак рукой. и Шукюра подвели к нему.

Он собственноручно налив вина в бокал, протянул Шукюру и сказал, чтобы тот выпил за здоровье Императора Российской Империи Николая II. Шукюр сказал, что он мусульманин и Священный Коран запрещает правоверным мусульманам пить вино. Граф, до этого бывший в приподнятом настроении, резко посуровел, в лице появилась ярость. В зале стояла гробовая тишина. Какой-то молодой курд посмел отказать при многочисленных свидетелях самому Наместнику всего Кавказа Воронцову-Дашкову. Этого конечно же граф не смог бы простить, он был унижен по его понятиям. Но дело в том, что Шукюр не подумал бы и в дурном сне нанести оскорбление первому лицу Кавказа. Просто он Аллаха боялся больше, чем простого смерт-

Две истории: отец и сын

ного, будь даже смертный трижды Наместником Императора на Кавказе. Воронцов-Дашков вытаскивает револьвер и приставляет его к виску Шукюра.

Воистину, на всё воля Аллаха! В тот миг, когда к виску Шукюра был приставлен револьвер, во дворе резиденции произошла какая-то заваруха между казаками и какими-то людьми, прозвучали выстрелы. Все сидевшие в зале сразу бросились в ту сторону. В этой суматохе, воспользовавшись шансом данной судьбой, Шукюр, перемешавшись с

Пройдя строгую медкомиссию, И.Тагиев был зачислен в аэроклуб на лётное отделение. Через шесть месяцев он, как способный курсант показавший отличные результаты, был допущен к самостоятельному полёту. В 1936 году в двухместную палатку кроме отца заселился новый курсант. Это был старший сын Первого секретаря ЦК КП Азербайджана Мир Джафара Багирова – Владимир Багиров. Идриса проинформировали с кем он будет в одной полевой палатке. Владимир Багиров как вошёл в палатку, посмотрел на

В кабинет к офицеру НКВД вошёл сам Владимир Багиров и потребовал, чтобы немедленно отпустили Идриса, в противном случае он свяжется с отцом. Идрис и Владимир когда вышли из кабинета, на вопрос: "Владимир, почему ты спас меня?", тот ответил: " Ты первый человек в Азербайджане, кто не побоялся меня ударить. Ты не трус. Мы будем настоящими друзьями."

Впоследствии, во время Великой Отечественной Войны лётчик Владимир

Багиров героически погиб в боях на Кавказе в 1942 году.

Шукюр Тагиев, узнав правду, где же на самом деле учится его сын, приехал из Агдама в Бакинский аэроклуб. На вопрос моего деда, где Идрис, дежурный у входа рукой показал на небо и сказал: " Вот, отец, где Ваш сын!" В это время Идрис, сидя один за штурвалом военного самолёта, самостоятельно выполнял фигуры высшего пилотажа. Заявив руководству аэрошколы, что Идрис несовершеннолетний, Шукюр Тагиев забрал сына в Карабах. В 1939 году Идрис Тагиев добро-

людьми, смог выйти во двор и раствориться в улочках Тифлиса.

В 20-х годах он с компаньоном создал транспортную компанию ("Автокол"), автомобили которой курсировали между Шушой и станцией Евлах (ныне гор. Евлах).

В 1920 году родился мой отец – Идрис Тагиев. В 16 лет он прибавив в документе свой возраст и поступил в Бакинский аэроклуб втайне от отца, сказав ему, что поступил в училище. Он мечтал быть военным лётчиком.

фанерный чемодан моего отца и с размаху ударил ногой по чемодану. Все вещи разлетелись. Конечно же гордый и воинственный нрав курда молниеносно дал о себе знать. У отца была сильная рука. И как результат, Идриса сразу отвели в кабинет особистов. Для отца дело приняло слишком серьёзный оборот. Увольнением это не закончилось бы.

История повторилась. В самый решающий момент помощь пришла оттуда, откуда и не должна была прийти.

волью пошёл на Финскую войну. Он был участником Великой Отечественной Войны. Старшим лейтенантом мед. службы Первой Гвардейской Армии. В рядах 3-его Белорусского Фронта с боями дошёл до Праги. В Берлине и он оставил запись на колоннах разрушенного Рейхстага.

Может быть, Идрис Шукюр оглу Тагиев первый в истории курд, который в 16 лет один пилотировал военный самолёт и выполнял фигуры высшего пилотажа!

Либо большое соглашение, либо большая война

"После 15 июня процесс (урегулирования курдской проблемы) завершится либо большим соглашением, либо большой войной. Если вспыхнет большая война, правительство не продержится больше трех месяцев", - пригрозил глава РПК

Его заявление было распространено в СМИ после встречи с адвокатами.

"Крупномасштабная война может вспыхнуть и в сельской местности, и в городах, и ее последствия

будут очень тяжелыми. Я уже говорил, что такая народная война распространится на улицы, города и может перерасти в

гражданскую войну. Повторяю, если возникнет гражданская война, она коснется не только курдов, но и всех", - заявил Оджалан.

Фаворитом парламент-

ских выборов в Турции считается правящая Партия справедливости и развития (ПМР), которую возглавляет премьер

Тайип Эрдоган. Возглавляемое им правительство ранее огласило пакет инициатив по решению курдского вопроса, но впоследствии притормозило с его реализацией, одновременно начав репрессии против курдских политиков. В то же время оно отказывается вести диалог с РПК.

Официальные турецкие лица пока не прокомментировали заявление Оджалана.

В Европарламенте состоится конференция по геноциду в Дерсима

В 1937 - 38 годах в турецкой провинции Дерсим, населенной курдами-алави, вспыхнуло народное восстание под предводительством Сеида Рза. Оно было жестоко подавлено. Турецкая авиация проводила ковровые бомбардировки региона, а войска под командованием генерала Абдуллы Альпдогана проводили

повешен 15 апреля 1937 года. Те же, кто спасся от бомбардировок, были насильственно переселены в различные города Турции.

26 мая в Европарламенте пройдет специальная конференция посвященная 74 годовщине резни в Дерсима. Она пройдет в Брюсселе в течении 3-х дней. В конференции

карательные операции. В результате этих акции погибло более 60 тысяч курдов. Сеид Рза был схвачен и

примут участие много депутатов Европарламента - политики, ученые-историки и представители курдов - политики, ученые и кандидаты в депутаты турецкого парламента. Откроет конференцию лидер фракции левых Европарламента - Лотар Биски. С докладами на конференции выступят независимые кандидаты в депутаты от Дерсима - Фархат Тунч и Шарафедин Халис, американский адвокат - Барри Фишер, глава группы дружбы с курдским народом в Европарламенте - Юрген Клюте, сопредседатель Конгресса демократического общества - Айсел Туглук и другие. По итогам конференции будет принята специальная резолюция.

Курдистан.Ру

Ситуация складывается так, что Масуду Барзани в ближайшее время придется вновь испытать свою харизму в попытке примирить ссорящихся лидеров иракских арабских общин. Просьбы идут не только изнутри Ирака, но и от американских партнеров, которым сложно отказаться. В воскресенье высокопоставленная американская делегация не только обсудила с Масудом Барзани текущие вопросы, но в определенной мере подтвердила в целом федеративные принципы, на которых должен строиться будущий Ирак, включая гарантии принципиальных требований курдской стороны.

Сейчас же непосредственным камнем преткновения в отношениях главных партий стало назначение трех силовых министров, которые по договоренностям между правящими коалиционными партиями должны представлять все три основные партии.

В четверг на прошлой неделе спикер иракского парламента Осама эн-Нуджаифи подтвердил, что премьер-министр Малики представил в парламент новый список кандидатов на эти посты. Это его вторая попытка укомплектовать эти министерства руководителями. Предложены: Садун эль-Дулами (Sadun al-Dulaymi) - на пост министра обороны,

Курды доказывают, что без них Ирак не выживет

Тауфик эль-Ясири (Tawfiq al-Yasiri) - на пост министра внутренних дел и Рияд Грэйб (Riyad Ghayb) - на пост министра безопасности.

Но проблема в том, что блок Иракийя, предлагал на пост министра внутренних дел кандидатуру Салима Далии (Salim Dalli), а парламенту планируется предложить Ясири, поэтому Иракийя уже заявила об отказе от участия в предстоящем голосовании.

Вчера ночью прошло совещание Иракийи, после которого представитель блока Нахида эль-Дайни (Nahida al-Daini) заявила "AKnews", что блок занимает единую позицию по этому вопросу и настаивает на выполнении условий Эрбильского соглашения. "Иракийя должна быть партнером, а не просто участником политического процесса", - заявила депутат парламента от Иракийи Нахида эль-Дайни. Ее коллега депутат от Иракийи Фарис эс-Синджари обвинил Малики в том, что, назначая

кандидатов на силовые посты, он выбрал и предложил тех, кто будет подчиняться его приказам, а не профессионалов. "Малики должен выбирать из кандидатов, предложенных Иракийей, а не по своему вкусу", - заявил Синджари.

Эрбильское соглашение никогда полностью не публиковалось, и сейчас руководитель администрации Масуда Барзани отказался сообщить конкретные детали об его самой последней инициативе, заявив, что они будут обязательно оглашены.

Комментарий Вадима Макаренко:

Можно высказать предположение, что дальнейший прогресс в строительстве иракской федерации может потребовать непосредственного и постоянного присутствия Масуда Барзани в Багдаде на одном из высших постов Ирака, что невозможно без перекомпоновки властной структуры в самом Курдистане, поскольку в центре ее долгие десятилетия находилась фигура Масуда Барзани. И поэтому возможно, что политические реформы, которые обещают ДПК и ПСК, будут куда радикальнее, чем можно было предположить еще в марте-апреле, по крайней мере, в смысле смены и перестановки руководителей.

Дебаты по поводу курдского вопроса и автономии для турецких регионов разогрелись перед всеобщими выборами, и прокурдский политик требует "более одного" премьер-министра страны.

"Турция является слишком

восточных и юго-восточных провинциях на выборах 12 июня.

Лейла Зана, бывший депутат парламента, которая сейчас выдвигается в качестве независимого кандидата в Диярбакире,

Демирташ потребовал, чтобы Курдистан имел своего премьер-министра

большой страной, которая централизованно управляется одним премьер-министром", заявил бывший сопредседатель прокурдской Партии мира и демократии, или БДП, Селахаттин Демирташ в понедельник.

Демирташ, который выдвигается независимым кандидатом в восточном городе Хаккари, говорит, что местные администрации должны получить больше полномочий для того, чтобы преодолеть бюрократические препоны.

"Демократическая автономия, которую мы предлагаем, является решением всех проблем", сказал он, добавив, что Анкара "не должна делать все."

Заявление прокурдского деятеля последовало вскоре после того, как премьер-министр Турции Реджеп Тайип Эрдоган заявил на предвыборном митинге: "В этой стране не существует курдского вопроса".

Демирташ назвал заявление Эрдогана "ложью".

"Эрдоган говорит, что его партия покончила с курдской проблемой. В действительности, курдская проблема покончила с его партией", сказал Демирташ, утверждая, что правящая Партия справедливости

сделала более сдержанный комментарий по этой теме.

"Мы не должны иметь предубеждений, это будет путь к реальному решению", заявила она во вторник, отвечая на вопрос репортера в Диярбакире, возможно ли решение курдского вопроса.

"Общественность отвлекалась ложью в течение многих лет, пока она не пришла к курдскому решению", добавила она. "Обещаний накануне всеобщих выборов недостаточно. Вопрос слишком серьезный и глубокий, чтобы он был принесен в жертву ради нескольких голосов. Все стороны должны быть очень осторожны и ответственными при обсуждении этого вопроса."

Между тем, основная оппозиционная Народно-республиканская партия, или НРП, как ожидается, в пятницу опубликует свои предложения по решению курдского вопроса.

И.С. Курдистан.Ру

10 мая спикер парламента Курдистана Камаль Куркуки принял делегацию парламента Армении во главе с депутатом Рубеном Садояном.

Армения открывает консульство в Курдистане

Гости из Армении выразили свое восхищение прогрессом в Курдистане и высказали желание развивать отношения между парламентами Армении и

Курдистана.

Армянские гости сообщили что для укрепления всесто-

ронных отношении между Арменией и Курдистанским регионом принято решение открыть консульство Республики Армения в Эрбеле.

Парламентская делегация из Армении передала официальное приглашение спикеру Камалю Куркуки посетить Ереван. Приглашение с радостью было принято.

ТӘСІСҚИ ВӘБАШ РЕДАКТОР:
ТАНІР СҮЛЕЙМАН

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:
TANİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18

Rus şöbəsinin redaktoru
SEYMUR ALXANOV

Xüsusi xəbərlər:
RANİZ CƏBRAYİLQ
SAKİT ÇIRAQOV

Məlliflərin müqəyi redaksiyanın müqəyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan Bakı şəhəri, 40
Küçə S.Məhmandarov ev 25, mənzil-17

Navnisan: Bakı 40 soqaq
S.Məhmandarov xanı 25 mal-17

Адрес: Баку 40, улица С.
Мехмандарова дом 25 кв-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilir və "Futbol+ Serviss" mətbəəsində çap olunmuşdur.
www. Diplomata-kurdi.com
e-mail: diplomat_gazeti@box.az
Şəhadət nı: NFŞ 005004966

BUSB-un 2 sayılı Sabuçu rayon filialı
VÖEN1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 4500
Tiraj: 3000